

Poštnina plačana v gotovini.

MISEL IN DELO

KULTURNA IN
SOCIALNA REVILJA

V S E B I N A

Mednarodne pogodbe // ING. J. MAČKOVŠEK: O raznih
nemških mejah med Gospo Sveto in morjem // Dr. B.
VRČON: Statika in dinamika Podonavja // B. BORKO:
Drama humanitete

O B Z O R N I K

† Tomo Zupan (Ivan Kolar) // Problem malih v igri velikih
(Dr. B. Vrčon) // Beneševa načela in metode (— bv —) //
Notranjepolitični pregled (— bv —) // Bolgarsko delovno
pravo (S. B.)

P O R O Č I L A

Knjiga in duhovna kriza (B.) // L. Aldovrandi Marescotti:
Guerra diplomatica (L. Č.) // Dr. L. Čermelj: Josip Stefan
(Inko) // DROBTINE

* L. III * 4 *

L J U B L J A N A 1 9 3 7

Misel in delo izhaja vsak mesec

4. številka april 1937

Redakcija zaključena 16. aprila 1937

Naročnina letno 60 Din, za pol leta 30 Din, za četrt leta 15 Din
Posamezna številka 6 Din, dvojna 12 Din

Uredništvo in uprava v Ljubljani na Gosposvetški c. 4/1.
Poštnočekovni račun: 16.602

Revijo ureja uredniški odbor: dr. Stojan Bajič, dr. Lavo Čermelj,
dr. Fran Spiller - Muys in dr. Alojz Zalokar

Izdaja in zalaga

Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih starešin
v Ljubljani r. z. z o. z. (Predstavniki dr. Alojz Zalokar)

Tiska Narodna tiskarna d. d. v Ljubljani (Predstavniki Fran Jeran)

Tiskovni sklad za »Misel in delo«

Prijatelji naše revije so ustanovili pri njeni izdajateljici tiskovni sklad, da omogočijo reviji večji obseg, a da bi revija ne bila prisiljena povečati bremen naročnikom.

Prosimo vse, ki morejo v današnjih razmerah še kaj žrtvovati za kulturni napredek, da podprejo revijo s prispevki v tiskovni sklad. Prispevki naj se pošiljajo na poštnočekovni račun:

št. 16.602, Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih starešin
v Ljubljani, r. z. z o. z.

MEDNARODNE POGODBE

Razmerje med narodi je izraz vsega njihovega življenja. Sožitja med narodi in državami ne oblikujejo samo geopolitični, posebno gospodarski momenti, marveč vplivajo nanj v veliki meri tudi duhovne prvine, ki jih je neizbrisno vtisnila v dušo narodov zgodovina. Narodi se jih oklepajo trdno tudi takrat, ko so jih povzela mlada duhovna ali politična stremjenja, ki dajejo v zanosu svoje sveže ustvarjalne sile narodom nesluten polet.

Razmerje med državami se izraža v pravno urejenih odnosih, v mednarodnih pogodbah. Kakor vsi pojavi mednarodnega življenja, so tudi mednarodne pogodbe posledica vseh tako zamotanih, javnosti skoro nedostopnih, često nepreračunljivih teženj. Vendar so tudi mednarodne pogodbe vedno verna slika položaja obeh pogodbenikov in s tem stremljenj, ki jih politiki v narodovem imenu izražajo v tako vljudnih, a preprostemu človeku, ki ljubi naravno govorico, tako tujih besedah. V mednarodnih pogodbah odsevajo včasih tudi notranjepolitični nagibi njihovih tvorcev. Zgodovina nam nudi primere, da so se mednarodne akcije začele, izvajale in končale zgolj zaradi notranjepolitičnih potreb enega ali obeh pogodbenikov. Navadno ta komponenta res ni odločilna, a je nadvse zanimiva in zasluži pozorno proučevanje. Pa tudi tiste mednarodne pogodbe, ki so nastale zgolj iz zunanjepolitičnih interesov obeh pogodbenikov, niso vedno izraz njune prave volje, marveč so neredko samo odsev dejstvovanja drugih mednarodnih činiteljev in z njihovim vplivom ustvarjenega položaja. V takih primerih stopajo podpisniki mednarodne pogodbe samo po tistih stopinjah, ki sta jih določila tuja volja in moč. Take pogodbe so navadno taktičnega in zato bežnega značaja. Njihov namen je samo ta, da v določenem trenutku izzovejo nameravani diplomatski učinek. Ko to svojo nalogo izpolnijo — včasih tudi ne, ker so le udarec v vodo, kar pa še ne pomeni, da je s tem manever tudi za neposredno prizadete likvidiran — potem roma tak papir v arhive in se pojavi kvečemu v kaki bolj ali manj posrečeni razpravi iz diplomatske zgodovine le kot primer ali kot svarilo. Trajnejšo veljavo imajo samo tiste mednarodne pogodbe, ki temelje na trdnih, živih in preizkušenih osnovah duhovnega, gospodarskega in socialnega življenja narodov-pogodbenikov. Take pogodbe niso samo diplomatska demonstracija ali nevarna igra, marveč so vsedlina dejanskega življenja in dejanskih potreb in zato uspešen kažipot za skupno dejstvovanje.

Trdnost mednarodnih pogodb najuspešneje zagotavljajo enaki ali vsaj sorodni državni in politični nazori obeh narodov, ki pogodbo sklepata. To je

dokazal posebno razvoj kolektivne varnosti. Enaka in nedeljena varnost vseh držav in vsakega naroda je bila zamišljena kot splošna, iz humanitarnega svetovnega nazora izvirajoča nujnost. So pa države, ki ne priznavajo tega prosvetljenega nazora in so se uprle njega uresničenju. Velika zgradba demokratične meddržavne zajednice z enakimi pravicami in dolžnostmi njenih članov, osnovana na statutu Društva narodov, na Kellogovem protivojnem paktu in v raznih vrstah mednarodnega sodelovanja, se je skrhalo. Nadomestiti jo skušajo dvostranski sporazumi, ki jih pa sklepajo države po svojih egoističnih interesih in po svojih posebnih okusih, deleč s tem narode in države v dve skupini: v tiste, ki so po njihovem mnenju upravičene biti samostojne politične tvorbe, in v tiste, ki take kakovosti in takih pravic nimajo. Le tako se more zgoditi, da se priznava državam, ki obstoje že dolga desetletja in katerih obstoj garantirajo s svojim podpisom prav vse prizadete države, sedaj še posebej nedotakljivost meja in eksistenčna upravičenost. Taka priznanja pomenijo obenem zanikanje pravice do obstoja drugih držav, ki takega priznanja niso deležne, poleg tega pa vzbujajo sum, da so ravno zaradi te očitne zakasnelosti prisiljena in da ne prihaja od srca. Če je pa državi dano izjaviti se o tem, ali priznava integriteto druge suverene države, si s tem lasti tudi pravico, da to mnenje izpremeni, kadar ji bo zanjo edino merodajni lastni egoistični interes narekoval drugačno ravnanje. Tako pravico si lastijo vse tiste države, ki ne priznavajo načeloma vsakemu narodu in vsaki državi kot človeški tvorbi enakih pravic do samostojnega državnega življenja, to je pravice, da si vsi narodi prosto volijo vero in postave.

Zato so v dobi zatona humanitarnih idealov posebno važne tiste mednarodne zveze, ki temeljijo na realnih osnovah. Vezi narodne sorodnosti, skupnih neskaljenih kulturnih in političnih idealov ter iz njih izvirajočih skupnih mednarodnih interesov so najtrdnjše opora, na katero je mogoče zasnovati mednarodno sodelovanje. Ohranitev tako dragocene dediščine je vredna tudi žrtev. Kajti treba je imeti pred očmi, da so države, katerih podpis na mednarodnih pogodbah pomeni vso njihovo silo, voljo in dosledno zvestobo dani besedi, in pa države, ki jim je podpis na pogodbi le — posušeno črnilo na kosu papirja.

Naša država ima v mednarodnem življenju mnogo tekmecev. Vsako omiljenje nasprotstev je dobro došlo, posebno če daje pozitivne rezultate. Imamo pa tudi iskrene in zveste prijatelje. Za nas so vedno prav posebno dragocene tiste mednarodne zveze, na katere lahko računamo v sreči in nesreči. Eno izmed takih prijateljstev je naša zveza s Češkoslovaško republiko. Kot središče slovanstva v Srednji Evropi, kot ognjišče slovanske kulture, prave humanitete ter politične in družabne demokracije v težkih časih nekulture, brezpravnosti in brezobzirnih egoizmov nam je bratska republika duhovna in politična opora, ki nam je nič na svetu ne more nadomestiti.

O RAZNIH NEMŠKIH MEJAH MED GOSPO SVETO IN MORJEM

Ko so se pred vojno pojavili nekateri Bartschevi romani in novele, je iz njih dihalo, čeravno v prikupnejši obliki, vendarle samo ono nemško hrepenenje po jugu, ki naj bi z borbo osvajalo slovensko zemljo. Poleg te bolj mile oblike pa smo imeli še celo vrsto težjih in brutalnejših nijans, ki so nemško čuvstveno težnjo po jugu pretvarjale v odurno stremljenje za nadvlado in podjarmljenjem vsega, kar jim je bilo na potu do morja.

Vse te nijanse, posebno one težkih oblik, občutijo še vedno naši koroški rojaki; na avstrijskem Koroškem je borba težka in brez usmiljenja: Naš živelj naj se pritisne ob Karavanke, Drava naj postane nemška reka.

V opravičilo takih metod smo dobili po svetovni vojni nove nemške pojme naroda in nacije. Dočim je po teh interpretacijah nemški narod z izročilom povezana krvna in jezikovna skupnost, je nemška nacija skupnost svobodnega hotenja; in ker so nekateri nenemški narodi pokazali pri izvršenih plebiscitih, da hočejo rajši z Nemci, spadajo tudi oni k nemški naciji. Z uvedbo teh pojmov se je nemško ozemlje razširilo preko nemških etnografskih in preko nemških jezikovnih mej in praktično izvajanje je v mnogih publikacijah dovedlo do tega, da n. pr. koroških Slovencev sploh več ne označujejo tako, da se razteza »strnjeno nemško naseljitveno ozemlje« povsem do sedanje državne meje na Karavankah.¹

Očividno pa povojne nemške interpretacije naroda in nacije niso nemškega narodnostnega ozemlja še zadostno razširile. Zato je bilo treba iskati nadaljnjih nemških kriterijev, ki naj bi pripravili pot obsežnejšim poznejšim zahtevam in to po nemških poželenjih, ki jih deloma že poznamo iz predvojnje pangermanske propagande in literature. In res je pred dobrim desetletjem nastopil nemški geograf Penck in sprožil znano nemško govoričenje o nemških kulturnih tleh in nemški kulturni meji.² Penck pravi v tem svojem članku naslednje:

»Kjer je naseljen nemški rod, tam je nemško narodno ozemlje; tam se čuje nemška govorica in se vidi nemško delo. Na prvo (t. j. nem. govorico) se je polagal do sedaj največji poudarek; istovetilo se je nemško jezikovno področje (Sprachgebiet) z nemškim narodnostnim ozemljem.« Nemško narodnostno ozemlje spremlja svojevrstno nemško kulturno ozemlje, ki se razlikuje od sosednega kulturnega ozemlja.«

¹ Die süddeutsche Volksgrenze, stran 9. (Knjiga je izšla l. 1934 v knjižni zbirki, ki izhaja kot priloga narodno-socialistične revije »Volk und Reich«.)

² Penckov članek »Deutscher Volks- und Kulturboden« v knjigi »Volk unter Völkern«, Vratislava, 1925, str. 62—73.

Kot značilnosti nemškega kulturnega ozemlja navaja Penck naslednje: zelo skrbno obdelovanje zemlje, ki se ne ustavi niti pred težavami (kot v močvarah, na barju in v planinah); dobro oskrbovan gozd; dobra pota; nemški značaj hiš in naselij; posebna prijetnost in čistost stanovanj, ne glede na uporabljeno gradivo.

Končno pravi Penck v tem članku še tole:

»Nemško kulturno ozemlje ni nastalo iz raznih naravnih vzrokov, marveč je delo ljudi določenega svojstva, ki izpreminjajo naravo po svoji volji.«

Ta Penckov članek je prav gotovo znamenit tudi za nas, toda ne zbog svoje jasnosti in neoporečnosti, marveč zato, ker je sprožil celo poplavo obravnav nemških geopolitikov in vsenemških propagatorjev baš o naših krajih.

Zamenjavanje kulture s civilizacijo je že osnovna hiba Penckovih definicij nemškega kulturnega ozemlja, ki pa vrhu tega niti prave definicije niso.

K vsaki izmed značilnosti, ki jih Penck taksativno navaja in pripisuje edino le nemškemu kulturnemu ozemlju, lahko kar mimogrede pripomnimo, da so doma mnogokje po svetu in da se pojavljajo drugod čisto še v izrazitejši obliki, tako n. pr. skrbno obdelovanje zemlje. Znano je nadalje tudi, da so erarski in veleposestniški gozdovi dobro oskrbovani ne le na Nemškem, marveč tudi drugod, dočim nemški strokovnjaki sami priznavajo, da je kmečki gozd v Nemčiji v slabšem stanju.

In nemški značaj hiš in naselij? Le prečesto se zamenjuje ta značaj s karakteristiko, ki jo vtisnejo hišam in naseljem geografska lega in klimatske prilike zadevne pokrajine. Saj imamo podobno stvar n. pr. pri naših dalmatinskih tipih, ko jih čisto v propagandne svrhe označujejo kot italijanske, pa so vendar to le zgradbe sredozemskega značaja v obče.

In končno dobra pota. Vemo, da so dobra pota doma tudi drugje po svetu. Toda dobra pota so preveč odvisna od gospodarskih prilik, da bi mogla biti sploh kriterij, ki bi naj dokazoval v Penckovem smislu. Ali Nemčija takrat ni bila nemško kulturno ozemlje, ko dobrih potov še sploh imela ni, ali pa takrat, ko so nemške ceste propadle? Dobra pota nadalje tudi zavisijo od gostote prebivalstva in včasih še posebej od vojaških razlogov. Menda Penck vendar ne bo mogel trditi, da pokrajine, kjer so nemški državni organizmi zgradili ali pa še bodo zgradili dobra pota, s tem dejstvom postanejo nemško kulturno ozemlje.

Penckovi epigoni so njegovo teorijo o nemškem kulturnem ozemlju, ki da sega preko nemškega etnografskega področja, izrabili v mnogih pravicah, vendar lahko rečemo, da menda še bolj nesrečno in celo smešno. Tako

je n. pr. Wernerju³ med bistvenimi znaki nemške kulturne meje pojav pletenih ograj ob Sotli, do kamor sega tedaj nemško in kjer se prične hrvatsko kulturno ozemlje naših Zagorcev. Med mnogimi drugimi pa prav gotovo ne smemo spregledati Adriatika⁴, kateremu teče pravična meja tretjega nemškega carstva po Julijskih planinah, zadnji alpski verigi pred južnim morjem, kajti »one ločijo kulture, ozemlja z različnim podnebjem in rastlinjem (nemški iglavci).«

V povojno nemško geopolitično in podobno literaturo je tedaj zašla poplava tudi glede našega ozemlja. S tem dejstvom je treba računati ne glede na to, ali so trditve piscev točne ali ne. Treba jih je registrirati in občasno tudi pregledati in njih težnje primerjati med seboj glede prizadetih okolišev. Prav gotovo pa je to pojav, ki ga ne smemo omalovaževati. Stvar naših geografov bi bila, da tudi kritično in strokovno preiščejo razne nemške geopolitične navedbe ter svoje izsledke priobčijo v javnosti.

Državna meja, ki jo je l. 1919 na pariški mirovni konferenci zahtevala jugoslovanska delegacija, je uspela med Šmohorjem in Monoštrom samo na dveh kratkih sektorjih, in sicer na delu Kobanskega in na Muri ob Cmureku in Apačah. Že od vsega početka je izpadla vsa Ziljska dolina med Šmohorjem in Beljakom ter kraji med Dravo in Osojskim jezerom, odpadla je Sobota nad Muto in naše ozemlje v okolišu Arveža, Lučan in Ernoža, nadalje je odpadel radgonski trikot z znanimi slovenskimi vasmi onstran Mure in končno ves pas južno od Rabe s slovenskimi vasmi ob Monoštru.

Usodno leto 1920 je prineslo še izgubo obeh plebiscitnih con na Koroškem. Morebiti je zanimivo in značilno dejstvo za težak položaj naše delegacije na pariški mirovni konferenci, da je južna plebiscitna cona dobila v svoje meje tudi povsem nemški okoliš puštriški (severovzhodno Velikovca), ki ga naša delegacija nikdar zahtevala ni; tu je tedaj dosežena meja prekoračila našo reklamirano mejo, toda ne v našo korist.

Nemško-avstrijski državni zakon z dne 22. nov. 1918 pa je (po Wernerju) poleg celotne Koroške proglašal kot nemško-avstrijsko ozemlje tudi še štajersko Podravje, in sicer vso dravsko dolino s Ptujskim poljem, Halozami ter največji del Slovenskih goric (z izjemo območja Ščavnice in ormoške okolice na vzhodu).

Toda ob prevratu so obstajale še širše težnje nemškega Gradca. Pojavila se je tako zvana vitanjska črta kot meja med nemškim in jugoslovanskim državnim ozemljem. Vitanjska črta poteka od Olševe preko Smrekovca na Basališče pri Vitanju ter dalje na vzhod preko Konjiške gore in Boča na Rogaško goro. Vitanjsko črto kot državno mejo zagovarja in utemeljuje

³ Dr. Werner, Gerhard, »Sprache und Volkstum in der Untersteiermark«, Stuttgart 1935, stran 156. (Knjiga je izšla v zbirki Forschungen zur deutschen Landes- und Volkskunde, ki jo ureja geograf Friedrich Metz.)

⁴ Adriaticus, »Deutschlands gerechte Grenzen«, Berlin, 1925, stran 68.

med drugimi umrli graški geograf Robert Sieger⁵, v publikacijah iz poslednje dobe pa med drugimi Werner, Doris Kraftova⁶, posebno pa že zgoraj omenjena knjiga iz založbe Volk und Reich, kjer se vsi člankarji, ki obravnavajo Podravje, zavzemajo za to črto kot najprimernejšo državno mejo. V Brucknerjevem članku⁷ je vitanjska črta tudi razdelilnica dvoje vrst Slovencev: južno nje živijo Nemcem prijazni Slovenci, severno pa nemško misleči Slovenci.⁸

Brucknerjevo blodno zamisel je v še grotesknejši obliki obravnaval Adriaticus, ki je nato pritegnil v meje tretjega rajha vse bivše Spodnje Štajersko in vrhu tega — kot kompenzacijo za Kočevsko ozemlje, ki ostane sicer Jugoslaviji, a da dobi avtonomijo — še ves gorenjski kot.

Nadaljnjam težnjam pa naj pripravlja pot Penckova teorija o nemškem kulturnem ozemlju. V tem pogledu je posebno značilen obseg tega ozemlja pri Boelitzu⁹, katero zavzema poleg Koroške in bivše Sp. Štajerske še vso nekdanjo Kranjsko ter zgornjo soško dolino. Povsem isti obseg daje nemškemu Kulturnemu ozemlju v zadnjem času Trampler¹⁰, ki je zanimiv tudi že iz nadaljnega razloga. Trampler označuje v svojih reliefnih kartah poleg nemške kulturne meje, poleg vojaških in državnih tudi nemško narodnostno mejo. Slednja je na vzhodu in zapadu našega ozemlja povsem točno označena, toda ob Karavankah, posebno pa na bivšem Spodnjem Štajerskem je razvlečena tako, da se ta meja v širokem pasu suče celo do Save; ta razblinjeno označena Tramplerjeva narodnostna meja naj ugotavlja še nedokončane procese med Dravo in Savo in naj opozarja nemško publiko nanje.

Opozoriti pa mora tudi nas.

Glej k članku prilogo!

⁵ Njegov članek »Deutschösterreich und seine Landschaften« v mesečniku »Volk und Reich«, 1926.

⁶ Doris Kraft, Das untersteierische Drauland, München, 1935.

⁷ Die Südostdeutsche Volksgrenze, str. 178—188.

⁸ Glej tudi članek »Tuje aspiracije in imperializmi (ing. J. Mačkovšek) v knjigi »Naši obmejni problemi«, Ljubljana, 1936 (Referati na omladinskem narodno-obrambnem tečaju Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani).

⁹ Otto Boelitz, Das Grenz- und Auslandsdeutschum, seine Geschichte und seine Bedeutung, München u. Berlin, 1926.

¹⁰ Kurt Trampler, Um Volksboden und Grenze, Heidelberg—Berlin, 1935 (Schriften zur Geopolitik, Heft 9).

STATIKA IN DINAMIKA PODONAVJA

Malo je prostorov, na katerih bi se istočasno križalo in medsebojno tako močno prepletalo toliko različnih interesov, kakor se to dogaja v srednjeevropskem prostoru, zlasti v njegovem srednjem delu — v Podonavju. V ozemlje okoli srednjega toka Donave se stekajo vsa strateško važna pota, ki vodijo iz zapadne in vzhodne Evrope. V njem je gravitacijsko središče vseh mogočih komunikacij med Zapadom in Vzhodom in narobe. Ekspanzijska dinamika obeh strani Evrope je tu od nekdaj iskala svojo kulminacijsko točko. Češkoslovaški vojaški strokovnjak, profesor vojaške visoke šole v Pragi dr. Moravec ugotavlja v svoji najnovejši knjigi o strateškem pomenu Češkoslovaške za zapadno Evropo: »Kdor je bil gospodar srednje Donave, je gospodoval vsej srednji Evropi, ker je lahko kontroliral vsa strateška pota. To je veljalo v starem in srednjem veku in to velja tudi danes.«

Gorski masivi, ki v loku obrobajo podonavski prostor, določajo državam, ki se raztezajo ob njih, posebne strateške funkcije, ki so neodvisne od kakršnihkoli trenutnih političnih ali gospodarskih kombinacij v tem prostoru. Njih elemente določa geografski položaj sam. Notranja statika se tu seka z zunanjo dinamiko in ji postavlja naravne meje. Na vseh glavnih dohodih v Podonavje stoje danes naravne predstraže podonavskega prostora, ki v svoji naravni navezanosti na obrambo odrejajo edino mogočo smer podonavskega razvoja: koncentracijo vseh podonavskih sil na osnovi strogega spoštovanja obstoječega stanja.

Vse štiri glavne dohode v Podonavje (oba zapadna: severno in južno Alp ter oba vzhodna: severno in južno Karpatov z izhodiščem ob Črnem morju) stražijo danes samostojne srednjeevropske države, ki jih geografski položaj sili v sredotežno srednjeevropsko usmerjanje na statični podlagi v nasprotju s sredobežnimi vabami zunanjih dinamičnih pritiskov.

Na severu zapira dohode v Podonavje Češkoslovaška, ki je izpostavljena najhujšemu pritisku; na zapadu Avstrija, ki skupno s Švico straži prehod z Apeninskega polotoka; na vzhodu pa je Romunija, ki z Jugoslavijo vred zapira prehod na Balkanski polotok. Švica, Avstrija, Češkoslovaška in Romunija leže na nekakšni »streh« srednje Evrope, na razvodju vodã, ki se stekajo v severna in južna morja. Po svoji geografski legi so te države izpostavljene vsem zunanjim pritiskom v srednjeevropski prostor, imajo pa v sebi v povezanosti z ostalimi srednjeevropskimi državami vse strateške pogoje uspešne obrambe proti njim. Od Baltika do Jadrana so za države, ki so v tem prostoru nastale po svetovni vojni, podane po naravi vse osnove sredotežnega zbiranja, ki edino lahko prepreči nadvlado tujih sil v tem prostoru.

V tem je bistvo podonavskega problema, kakor se nam kaže v sedanjem kosanju statičnih in dinamičnih sil v gravitacijski točki okoli srednjega toka Donave. Izkušnja povojnih let nam kaže, da so posegi dinamičnih sil od zunaj konsolidaciji srednjeevropskega prostora samo škodovali. Države, ki so se v navezanosti na to ali ono velesilo prepuščale sredobežnim avanturam, niso zavrle le splošne srednjeevropske konsolidacije, temveč so tudi svoj položaj izpostavile novim, še večjim nevarnostim. Znani angleški publicist Seton-Watson je v »Slavonic and East European Review« (v razpravi »Položaj Češkoslovaške v Evropi«) že v juliju lanskega leta za vse srednjeevropske države svarilno zapisal: »Najnovejši dogodki so na posebno prepričevalen način dokazali, da ni nobena mala država dovolj zavarovana, ako zaupa samo obljubam svojih velikih sosedov.«

Najnovejša diplomatska zgodovina srednje Evrope nam nudi nešteto dokazov za umestnost Watsonovega svarila. Zadostuje, ako v tej zvezi opozorim na avstrijski primer. Avstrijska republika, ki je prav tako kakor mnoge druge srednjeevropske države nastala na razvalinah stare avstro-ogrsko monarhije in ki je po tendenci svojih notranjih režimov trosila svoje diplomatske sile predvsem v smeri zavarovanja svoje samostojnosti in neodvisnosti, se je samo v najnovšem času dvakrat sredobežno vezala na dinamične sile podonavske periferije: na Italijo v marcu leta 1934 z rimskimi protokoli (skupno z Madžarsko), na Nemčijo z avstrijsko-nemškim sporazumom pod italijansko patronanco dne 11. julija lanskega leta. Ves ta čas je bila v strogi opoziciji nasproti Mali antanti, dasi ni ta nikdar pokazala nobene agresivnosti proti ostalim srednjeevropskim državam in dasi je za svoje geslo sprejela podonavskim interesom ustrezajoče načelo statusa quo. Izkušnja dveletne sredobežne navezanosti na zunanje dinamične sile, ki so se preko nje in tudi na njen račun hotele uveljaviti v srednjeevropskem prostoru, pa je Avstrijo očitno oropala vseh iluzij glede »zanesljivosti« dinamičnih zaveznikov. Dne 8. aprila letos, komaj nekaj dni po konferenci stalnega sveta Male antante v Beogradu, ki je v svojem komunikeju indirektno poudaril tudi potrebo ožjega sodelovanja podonavskih držav, je oficiozna »Reichspost« zapisala dobesečno: »V času, ko velesile toliko razdvaja, naj bi male države iskale samo to, kar jih spaja. Posebno velja to za države, ki jih družijo isti interes ohranitve miru, zavarovanja lastne samostojnosti in okrepitve gospodarskega blagostanja.« Bolj jasno menda ni mogoče zabeležiti lastnih spoznanj...

Nasprotno so države Male antante dobro prestale povojne podonavske preizkušnje. Brez pravočasne medsebojne povezanosti na izrazito srednjeevropski podlagi, kakor jim jo je narekoval njih geografski položaj in zgodovinski dogodek razpada avstro-ogrsko monarhije, pa bi se tudi one ne mogle

izogniti podobnim — in morda še bolj nevarnim — izkušnjam, kakor jih je v povojnem času doživela Avstrija in kakor jih je v nič manjši meri po svoje doživela tudi Madžarska.

Dočim se Avstrija in Madžarska v novem položaju samostojnih podonavskih držav, katerih funkcija je bila odrejena po sami funkciji podonavskega prostora, nista znašli in sta dolgo živeli, kakor deloma še vedno živita, v stari tradiciji habsburške monarhije in slave madžarskega kraljestva, so se države Male antante — najprej vsaka na svojem mestu, nato pa v medsebojni povezanosti na osnovi čuvanja ustvarjenega stanja — takoj zavedele svoje srednjeevropske misije. Pomen te misije so že takoj spočetka najgloblje zajeli Čehoslovaki. Sedanji prezident dr. Beneš je kot zunanji minister večkrat formuliral ideal češkoslovaške zunanje politike z Masarykovimi besedami izza svetovne vojne: Ustvariti moramo skupnost teženj, idealov in interesov med vsemi novimi državami v srednji Evropi, skupnost teženj Poljske, Češkoslovaške, Jugoslavije, Romunije, Madžarske in Avstrije. Naša politika je politika odpora proti vsem avanturam in intervencijam, ki bi izzivale reakcije z desne in leve. V današnjem ekonomskem in moralnem razvoju Evrope je potrebno obstati na srednji politični liniji, ki se bo razvijala h koncentraciji sveta in približevanju držav in narodov.

Kakor so po svetovni vojni z razpadom avstro-ogrske monarhije nastale v vsem podonavskem prostoru nove države, tako je bilo z nastankom Male antante ustvarjeno obenem prvo jedro novega podonavskega političnega sistema, ki ni gradil podonavskega miru na tradiciji in iluzijah nečesa, kar je za vselej propadlo, temveč na realni osnovi upoštevanja in striktnega spoštovanja nanovo nastalega položaja (antirestavracijsko in antirevizionistično stališče sta bili le logična posledica tega razvoja) ter na osnovi točne presoje geografskega položaja, v katerem so se znašle vse srednjeevropske države. Dr. Beneš je položaj Češkoslovaške in Male antante jasno in zgovorno opredelil kot zunanji minister z naslednjimi besedami: »Mirovni dogovori in vse ono, kar je bilo ustvarjeno na tej osnovi, je činitelj, ki bo dolgo vrsto let imel odločilno vlogo v zunanji politiki republike in v svetovni politiki. Naša zunanja politika v srednji Evropi je politika miru, politika rekonstrukcije novega političnega sistema v srednji Evropi, politika, ki ne hazardira, skratka: uravnovešena, neavanturistična in neromantična politika. Država, ki bo znala voditi tako politiko, bo predstavljala v srednji Evropi faktor, ki bo izvedel konsolidacijo.«

Za tako politiko prej navedeno Watsonovo svarilo gotovo ne velja. Zato seveda tudi ne more veljati za politiko Male antante, dokler se kot tipična statična sila Podonavja drži te svoje trdne osnove, zgrajene na realnem gledanju na podonavski prostorni problem. Čim večja je dinamična razgibanost okoli nje, tem trdnejša mora biti ta njena statična osnova. Samo v tem naravnem okviru lahko izpolnjuje svojo visoko misijo v podonavskem pro-

storu: kot element pomirjenja, ravnotežja in gospodarskega napredka podonavskih držav, obenem pa kot trden zid proti vsem zunanjim destruktivnim silam, ki jim sredotežnost Podonavja nikoli ni šla in jim tudi sedaj ne gre v račune, dasi utegnejo tu in tam posamezne akcije perifernih držav vzbuditi tudi nasprotno videze.

Strateška povezanost srednjeevropskih držav na splošno, posebej pa držav Male antante je tako velika, da se zdi naivna misel, da je katerokoli izmed njih mogoče prepustiti svoji usodi brez škode za lastno varnost. Ako sta Jugoslavija in Romunija predstraži Balkana proti Podonavju, je Češko-slovaška predstraža Podonavja proti severu in severozapadu in s tem tudi predstraža Balkana in bližnjega vzhoda. Brez navezanosti na Češko-slovaško sta Jugoslavija in Romunija samo balkanski državi, obsojeni na pasivno politiko v podonavskem prostoru. Ne smemo pozabiti, da je že Bismarck izčrpno označil strateške konstante Podonavja, ko je Češko imenoval »trdnjavo v samem osrčju Evrope«. Kdor je njen gospodar, je gospodar vse srednje Evrope. Po nekem drugem nemškem izreku pa je srednja Evropa ima že navedeni češko-slovaški strateg dr. Moravec menda prav, ko ugotavlja v svoji knjigi, da je češko-slovaška republika geografsko in strateško z Balkanom vred le »predsoba velikega prednjeazijskega prostora.« Zato naravna ovira vseh ekspanzijskih pritiskov v smeri od severozapada proti jugovzhodu, kakor se uveljavljajo na stari evrazijski osi Berlin—Bagdad. Razbitje Male antante kot edine statične sile Podonavja bi tej dinamiki odprlo pot v teritorij petih morja med Kaspiškim, Črnim, Sredozemskim, Rdečim morjem in Indijskim Oceanom. Ta pot pa bi vodila preko ozemlja vseh treh članic Male antante...

BOŽIDAR BORKO:

DRAMA HUMANITETE

V novi drami »Bela bolezen«* je Karel Čapek združil utopijo z žgočo realnostjo in tako povezal v dramatsko enoto čisti fantazijski svet in današnjo politično aktualnost. Na tem mestu nas ne zanima dramatsko-umetniška stran tega poizkusa, ki je ob odrski uprizoritvi v Pragi vzbudil polemične odmeve; hotel bi samo opozoriti, kako se v najnovjšem delu enega izmed vodilnih slovanskih dramatikov odraža problematika današnjega sveta.

Vsebinsko »Bele bolezni« navajam samo v zgoščeni obliki: Pojavi se nova, na gobavost spominjajoča kuga, Morbus Tchengi, ki napada samo starejše ljudi. Bolnik je neizprosno zapisan smrti. Znanost je brez moči zoper

*) »Бílá nemoc«, drama o třech aktech v 14 obrazech. Praha 1937. Fr. Borový. — O Čapkovem literarnem značaju in pomenu glej moj članek »Literarni profil Karla Čapka«, Ljublj, Zvon 1937, zv. 3—4.

morilko, ki bo uničila vse ljudi nad 45 let. Tedajci se pojavi skromen zdravnik bolniške blagajne dr. Galén s senzacionalnim zdravilom zoper strašno pandemijo. Vsi mislijo, da je šarlatan. Poskusno zdravljenje na kliniki dvornega svetnika dr. Sigelija pokaže odlične rezultate: iznajdeno je uspešno sredstvo zoper belo bolezen! Toda iznajditelj dr. Galén ni samo zdravnik. Bolj kakor zdravnik je — pacifist. Človeštvo ima sedaj možnost, da se reši pred katastrofalno pandemijo; to sredstvo je v njegovih rokah. Preden ga izroči v občo rabo, hoče izsiliti od vladajočih slojev, da opuste vojne načrte in sklenejo splošni sporazum, ki bo onemogočil vsakršno novo vojno. Dr. Galén fanatično vztraja na svojem in načelno zdravi samo siromašne ljudi. Ne pretnje ne ponudba največjega premoženja ga ne morejo omajati. Prav tedaj napove diktator-maršal krivično vojno majhnemu narodu, ki se hrabro upre. Ob prvih nejasnih vesteh o zmagi ali porazu ugotovi maršal na sebi znak »bele bolezní«. Sedaj vsa »vodjeva« okolica pritisne nanj, da se reši in pristane na pogoje dr. Galéna. Maršal se naposled vda in pokliče zdravnika. Toda preden prispe dr. Galén k maršalu, ga ubije množica sfanatiziranih pristašev vojne, ker se noče pridružiti njenemu vzklikanju za vojno. Obenem razbijejo steklenice z zdravilom zoper belo bolezen, vzklikajoč: Živel maršal!

Kakor vidimo, je v tej drami utopičen samo motiv »bele bolezní«. Konflikt in za njimi stoječe ideje so posneti iz sodobnega evropskega političnega življenja. Dramatik jih je jasno označil v predgovoru knjižni izdaji »Bele bolezní«.

»Eden izmed značilnih znakov povojnega človeštva«, piše na navedenem mestu Karel Čapek, »je umik iz tega, čemur pravijo tu in tam skoraj zaničljivo humaniteta; v tej besedi so zaobseženi pobožno spoštovanje človeškega življenja in pravic, ljubezen do svobode in miru, stremljenje po resnici in pravičnosti in še drugi nravni postulati, ki so jih dosihmal priznavali v duhu evropskih tradicij za smisel človeškega razvoja. Kakor vemo, je v nekaterih deželah in narodih zavladal docela drug duh; ne človek, marveč razred, država, narod ali rasa je nositelj vseh pravic in edin predmet spoštovanja, zato pa najvišjega spoštovanja; nad njim ni ničesar, kar bi nravno omejevalo njegovo voljo in pravico. Država, narod, režim so obdarjeni z vsegamogočno avtoriteto; poedinec je s svojo človeško samoodločbo fizično in nravno popolnoma podrejen tako zvanemu kolektivnemu, toda v jedru čisto avtokratskemu in na nasilju slonečemu redu...«

»Res je, današnji svetovni konflikt je mogoče definirati tudi z gospodarskimi in socialnimi pojmi, ali ga je mogoče razložiti z biološkim nazivom boja za obstoj; toda njegov najdramatičnejši aspekt je v konfliktu dveh velikih antagoničnih idealov. Z ene strani je moralni ideal vsečloveške humanitete, demokratične svobode, svetovnega miru in spoštovanja do slehernega človeškega življenja in njegovih pravic. Z druge strani pa dinamični, proti-

humanitarni ideal moči, nadvlade, narodne ali druge ekspanzije, ki mu je nasilje dobro došlo sredstvo in človeško življenje samo instrument. Ali da se izrazim v dandanes najbolj rabljenih nazivih: je to konflikt idealov demokracije z ideali neomejenih in častihlepnih diktatur.«

S tem avtentičnim tolmačenjem samega avtorja je dovolj prikazano ideološko jedro te izrazito sodobne drame. Oba ideala sta kajpak poseobljena. Demokratični pacifizem je dobil v Čapkovem dr. Galénu svojega do skrajnosti doslednega predstavitelja. Dr. Galén ne popusti, dasi vidi, koliko žrtev pada zaradi njegove trmoglave doslednosti. Jasno je, da je motiv bele bolezni, torej utopična primes, samo dramatikova fikcija, ali, kakor je Čapek sam izjavil, »svarilni simbol«. V bistvu gre za to, ali bi se smela tudi humanitarna demokracija v doseg višjega smotra poslužiti nehumanitarnega sredstva? Čapek je z dr. Galénom odgovoril pritrdilno. V tem je očitno idejno nasprotje; z njim se je bavil že Masaryk, ko se je kot pacifist odločil za organiziranje legionarskega gibanja in je še prej filozofsko zavrgel Tolstega nauk o nenasprotovanju zlu, o pasivnem moralnem zadržanju. Zaradi tega je okoli dr. Galéna nastalo največ odpora v nekem delu češko-slovaške javnosti. V polemiko so posegli zdravniki, ki so Čapkovega »junaka« obsodili in tako rekoč izključili iz zdravniške zbornice. Druga Čapkova zdravniška figura v tej drami je dvorni svetnik prof. dr. Sigelius, ki pravi v sporu z dr. Galénom: »Mi ne služimo nobeni humaniteti, marveč vedi in svojemu narodu, gospod kolega... Rajši pustim, da ves svet pogine za gobavostjo, kakor da bi samo za hip dopustil vašo pacifistično kugo. Jaz nisem samo zdravnik, gospod moj, jaz hvala bogu služim tudi svoji državi.« Dr. Sigelius je v nasprotju z dr. Galénom tip oportunističnega strokovnjaka, ki ne vidi ven iz svoje stroke in ki ima o občnih zadevah zelo povprečne nazore, kakor sleherni čitatelj usmerjenega tiska v diktatorski državi. Njegova servilnost je v ostrem nasprotju z Galénovo upornostjo.

Neliterarni kritiki, ki so se oglašali v javnosti, so pozabili, da sta dr. Galén in dr. Sigelius — prav kakor druge osebe v Čapkovi drami — dramatska tipa, nositelja izrazito dramatskega dejanja v smislu odrske zakonitosti, ne pa predstavitelja zdravniškega stanu. Če bi ne bilo vmes utopičnega motiva z belo boleznijo, ki je tu samo sredstvo, s katerim dramatik zgoščuje dogajanje in osvetljuje tipe, bi lahko bila dr. Galén ali dr. Sigelius tudi kaj drugega, n. pr. kemik in tehnik. V jedru gre pri Čapku za konflikt ideologij in mentalitet; vse drugo je postransko. Čapek pravi v uvodu: »Končna rešitev (tega konflikta) je pridržana politični in duhovni zgodovini, v kateri nismo angažirani samo kot gledalci, marveč takisto kot sobojevniki, ki morajo vedeti, na kateri strani svetovnega dramatičnega konflikta leži vsa pravica in vse življenje majhnega naroda.«

Čapek je moral ostro razdeliti svetlobo in senco, da je pokazal vso bridko usodnost velikega konflikta. Skozi dr. Galéna je hotel povedati, da mora biti

demokracija dosledna, močna in če treba celo kruta, kadar gre za osnovne pogoje njenega obstoja. Če bi lahko demokracija tudi za ceno težkih žrtev rešila človeštvo pred še hujšimi in usodnejšimi žrtvami, čemu naj Galéni ubogajo oportunistične Sigelije, ki so voljni pred sleherno močjo vkloniti hrbet? Galénu daje moč moralna vsebina njegovega položaja: dramatik je tu nujno potreboval silnejših sredstev, kakor bi jih v življenju dopuščale kakršnekoli stanovske zbornice, prav zato, ker mu je šlo za dramatični spoprijem svetov in kultur.

Nasprotna stran (diktatorski režim) je prikazana v nekaterih značilnih zastopnikih, kakor sta maršal in veletovarnar orožja baron Krüg. Tudi ti ljudje niso sami demoni, marveč so po svoje človeški, zlasti v rodbinskih in prijateljskih odnosih. Iz drame pa ne izvemo, ali vidi Čapek v njih poedince, ki so vsilili drugim svojo voljo, ali pa samo eksponente razpoloženj, ki so v množici. Je to star, Carlylevski problem herojev. Odkod izvirajo diktature in imperializmi: iz same zaslepljenosti množic, ki se jim siloma narinejo »maršali« s svojimi »baroni Krügi«, ali pa iz nekih biološko danih slabosti in nagibov teh množic, ki so jih diktatorji pravilno pogodili in tako potegnili maso s seboj?

Ta problem je ostal v Čapkovi drami ob strani, vidimo samo, da agirajoča, sfanatizirana, s propagando diktatorjev zastrupljena množica uniči življenje i maršalu i rešitelju človeštva. Kaj je ta množica? Naščuvana bestija, ki izgubi razum? To bi ne bilo več rousseaujevsko gledanje na ljudstvo, marveč bi opravičevalo pesimistični cinizem Pareta in drugih ideoloških predhodnikov današnjih fašističnih in nacističnih ideologov, ki so prav iz zaničevanja do nerazumne in histerično spremenljive mase zavrgli vero v demokracijo (podobno že prej začetnik rasne teorije grof Gobineau).

Stojimo v osrčju problemov Čapkove drame o demokraciji in diktaturi, o humaniteti in kolektivizmu. Če bi konsekvntno sprejeli Galénovo stališče in pa pouk, ki nam ga nudi množica ob koncu »Bele bolezni«, bi bili morali priti do nekam paradoksnih sklepov. Tako bi demokracija lahko za svojo ohranitev posegla tudi po diktatorskih ukrepih, kakor se Galén poslužuje pravice, da ideji iz sili veljavo; pri tem bi se tej humanitarni konceptiji družbe in države ne bilo treba ustrašiti niti nehumanitarnih ukrepov. Z druge strani kaže Galénov primer, da tudi demokracija zavisi od svojih prosvetljenih elit, ki edine lahko — prav kakor dr. Galén — ločijo v kritičnih trenutkih manjše zlo od večjega in rešijo višjo idejo, ki se demokratičnim oportunistom — t. j. večini naroda — ne zdi važna. Táko pojmovanje ni v Čapkovi drami izvedeno, marveč le nakazano. Vodi nas v nekako metafiziko demokracije, k njenim gnosološkim in teleološkim problemom. Vrtimo se v podobnem krogu kakor v verskem vprašanju Dostojevskega Veliki inkvizitor. Naposled gre tudi tu za večni moralni problem dobrega in zlega, ki leži onkraj dosega socioloških metod.

Tako vidimo pri Čapku, da v konfliktu demokracije in diktature ne zmagajo ne pacifisti in ne diktatorji, marveč množica, ki nujno teži v anarhijo. Tudi ta značilni konec je avtorjev opomin, čeprav je sicer v mladi dvojici (maršalova hči in mladi Krüg) medlejše, kakor smo pričakovali, nakazal izhod iz usodne zagate: mladino, ki premaguje oba antagonična ideala s priznanjem življenjske stvarnosti in praktične človečnosti.

Karel Čapek je človek humanističnega tipa in zato pristaš humanitete, ki hoče uveljaviti mir in sporazum med narodi. V svoji »Beli boleznii« je »dramatik robotov« segel v živo in bolešno osrčje naših dni in nam z dramatskimi sredstvi predočil konflikt dveh svetov, ki se odigrava tudi v nas samih. Njegova drama ni rešila problema, ki si ga je bila zastavila, zakaj problem se rešuje na resničnem, t. j. na zgodovinskem prizorišču; zapisala pa je z ognjevitimi črkami svarilo in opomin vsemu vladajočemu in prihajajočemu rodu.

O B Z O R N I K

† Tomo Zupan

Stopil je med nesmrtnike v Prešernov dom »unstran groba« on, ki se je zdel že skoro tudi telesno nesmrten, prelat T o m o Z u p a n.

Umrl je 8. marca v svojem gradiču na Okroglem, nepričakovano, čeprav je dosegel že 98. leto življenja. Po vsej domovini so se srca v žalosti in tugi poklonila spominu njega, ki je bil čuvar najlepšega spomina v vsej slovenski kulturi, Franceta Prešerna. Tudi tako nenavadno dolgo življenje je kratko, blagopokojnemu je bilo prekratko, ker mu je bilo prav do konca en sam nepretrgan delovni dan. Globoko misel in s prepričanjem je izrekel o tem večkrat po svoji devetdesetletnici: »Devetdeset se zdi veliko, pa je le kratko, določno prekratko. Kaj pa je tega, kar sem bil v osmi šoli! — Veliko imam še dela, pa morebiti ne bom zdelal — časa bo premalo. . .«

Ni dokončal in ne bo, zakaj kar je vsadila plemenitost, ne more biti dokončano nikoli: rodila bo zmerom nove sadove, duh njenega stvaritelja bo snoval brez konca.

Bil je nenavaden človek. Njegovo življenje je zvezano z narodovo zgodovino celega stoletja, prav od Prešerna

do danes, od začetka do konca aktivno. Devetleten deček je čutil revolucijo osem in štiridesetega leta, pomlad narodov, kot študent (1851—58) je videl in čutil, kako se napenja Bachov absolutizem zatreti narodu »v domačih šegah vtrjene postave«. Trda vzgoja življenja mu je zjeklenila značaj. Mati mu je dala na pot vzgojiteljski talent z ljubeznijo, zato ji je ohranil genljivo nežen spomin vse dni. V razgovorih jo je navadno po stari šegi »onikal«. V Domu in svetu (l. 1914) jo je markantno narisal s svojo živobarvno besedo, ki razodeva čudovito podobnost v njenem značaju:

»Nenavadna po zunanem, nenavadna po notranjem. . . Napram otrokom je bila materina vzrejevalna sila: ljubáv. Sama zase pomirovalne narave ni zaželenéjega poznala, nego če je videla, kako se ljubijo med seboj in kako jih je zgolj radost. — Kakor da bi ne bila rojénka s priprostega Dosloviškega domu; pač pa tista vežbanka v nájveljalnejih odgojilnih šegah, ki učé — da prizanesljivo ljubeča mati deci hiše tako zida, kakor jim je skrbnóbnjenka podira. . . Vselej resnico, tudi néljubo resnico o bližnjem nam je otrokom razodela. Ni ogrdovala; ni olupševala; ni tajlla. A norčeváje beseda o soljudeh

in do bližnjega zasmeh jej ob takem nikedar ni oskrnil niti ust, niti obličja. — Nikoli po ovinkih; vselej ravno pot naprej; tako je vplivati znala na nas... Rada je pripovedovaje učila; redoma le pripovedovaje učila.«

To je Tomo Zupan. Bolj podoben ne more biti svoji materi noben sin.

Rodil se je v Smokuču 21. decembra 1839 na trdni kmetiji dveh gruntov. Po materi je bil v daljnem sorodstvu s Prešernom. Prešernova stara mati in Zupanov praded sta si bila brat in sestra, rod »Boštjanovih« Prešernov (v Vrbi št. 6.), pesnik pa iz rodu »Ribčevih« Prešernov (v Vrbi št. 1.) Tomu je bilo vse življenje hudo, da ni pesnika osebno spoznal, ko bi mu bila usoda to lahko privoščila, ali v št. Rupertu na Koroskem pri Prešernovem bratu, ali pa v Kranju. A zdrava življenjska modrost mu je branila vdajati se brezupnim željam. Rekel je: »A čemu hrepeneti po sedaj nedosežnem; koliko poprejšnjega bi premenil vsakdo nas — da mu je dana mogočest premenitve.« (Koledar CMD 1905.) V 7. letu so ga dali v Ljubljano v osnovno šolo, z 11. letom pa v gimnazijo. Mati ga ni silila. »Stan si tisti izvoli, da boš srečen.«

Tomo Zupan je zrastel in se vzgojil v duhu tedaj močno razširjenega tako zvanega »liberalnega katoličanstva«. Celo tedanji papež Pij IX. (1846—78) je bil prijatelj tej struji, ki je bila ravno v Avstriji močna reakcija proti onemu, na avtoriteti slonečemu katolicizmu. Ideolog liberalnega katoličanstva so hoteli spraviti v skladnost vero in filozofijo razuma. Bernhard **Bolzano**, teolog in genialen matematik, je veroval ne toliko iz dogme, marveč predvsem iz prepričanja, da nobena druga doktrina ne nudi človeku toliko življenjske sreče in dušne plemenitosti kakor krščanstvo. Ves svoj živi dan se je trudil, priti od Kantovega čistega razuma po logičnih dokazih k tako zvanim objektivnim resnicam. Anton **Günther** je podobno branil katoliški svetovni nazor ne kot božje razodetje, ampak kot nauk, sloneč na logiki in morali. Bil je živo prepričan, da je Cerkev tudi zatočišče svobode vesti in mišljenja, ne pa v prvi vrsti orodje avtoritetne vlade nad duhovi, kar je katoličanstvo pod

vodstvom jezuitov faktično postajalo (po l. 1821) od dne do dne bolj. — Güntherjev ožji somišljenik je bil znameniti dunajski pridigar Johann E. **Veith**. Liberalni katoliki so zahtevali, naj tudi cerkvene nauke prešine filozofski duh.*

V tem versko in politično idejno-bojnom ozračju je vladal ljubljanski škofijo (1823—59) Anton Alojzij **Wolf**, ustanovitelj »Alojzijevišča«, kjer se je vzgajal, bil potem prefekt in nazadnje direktor zavoda Tomo Zupan. Wolf je bil eleganten jožefinski svetovnjak, po Zupanovi sodbi tolerant in tudi »güntherjanec«. To pa vsekakor le bolj na tihem. Tomo Zupan ga je večkrat takole karakteriziral: »Wolf je bil slab teolog, ampak dober uradnik. Še pozneje so študirali na finančni prokuraturi njegove akte. Ták uradnik! — Teolog pa ni bil. Pogačar je bil njegov kanonik in je reševal teološka vprašanja.«

Dr. **Krizostom Pogačar**, Tomov rojak iz Prešernove Vrbe, direktor Alojzijevišča, Wolfov kanonik in pozneje (1875 do 1884) škof, »največji, kar jih je bilo na ljubljanski škofiji«, je bil Tomu najidealnejši mentor, pokrovitelj.

Iz bogoslovja se je Tomo prvokrat oglašil v javnosti kot pesnik ob Vodnikovi stoletnici v Vodnikovem albumu (1859) z resnično lepo pesmijo »Trojno petje«. L. 1863, ob tisočletnici prihoda prvih slovanskih blagovestnikov, je zapel novo mašo in postal Slovencem njun vredni naslednik. L. 1933 je tiho obhajal »železno« mašo v svoji hišni kapelici, posvečeni sv. Cirilu in Metodu, in tu je še zadnjikrat počival v smrtnem snu na mrtvaškem odru, preden je legel v grob k svojim dragim pri Sv. Križu v Ljubljani.

Bil je vzgojitelj, vreden največjega imena, zakaj to mu je bil poklic srca in izobrazbe. Précej po posvečenju, jeseni 1863, je postal suplent za verouk na ljubljanski stari gimnaziji. Še s posebno ljubeznijo je pa skrbel za vzgojo (on je rekel »izrejo«) gojencev za Alojzijevišču kot prefekt. Po pravici je bil ponosen in minule gojence. Izza šestdesetih let minulega stoletja pa vse do

* Cf.: dr. Ivan Prijatelj, Duševni profili slovenskih prepovediteljev.

danes srečujemo v prvih vrstah kulturnega in političnega življenja najpomembnejša imena njegovih gojencev. Od vrstnika Stritarja in učenca Jurčiča pa preko Svetine in obeh Ušeničnikov in Finžgarja, Plemlja, Prijateljca in še onih treh stotin, ki jih je najbolj odlikoval, vse te generacije so bile deležne njegovega plemenitega vpliva. Ena in štirideset let je bil profesor na gimnaziji. Jeseni 1904 se je umaknil proč od blazirane mestne civilizacije v pokoj v svoj gradič na Okroglem, ki si ga je sam sezidal, ne za počitek, ampak da bi na jesen življenja laže delal v miru, v zatišju nepokvarjene prirode, kakor je ostal sam vse življenje nepokvarjen cvet domače zemlje. Od tam je njegova ljubezen še gorkeje ogrevala vso prostrano domovino. Gostoljuben je bil njegov dom vsakomur, ki je prišel predenj s čisto mislijo v srcu.

Po petih letih suplentske službe v Ljubljani je šel leta 1868 v Kranj poučevat slovenščino, verouk in celo risanje. Tu ga je koj v začetku zadelo neprijetno presenečenje — ovadba.

Njegov prednik katehet Anton Brodnik je službo izgubil, ker ni hotel prisesti na nove postave (od 25. V. 1868). »Bolj sposobnega učitelja, kakor je bil on, ni treba; nenavadno sposoben in nenavadno trmoglav«, tako ga je karakteriziral Zupan. Brodnik mu je prepustil tudi poverjenstvo za Zgodnjo Danico in za (Bleiweisove) Novice, da jih je dajal študentom. Za to stvar so ga ovadili deželni vladi, ki je seveda takoj zahtevala energično preiskavo:

»Da der Inhalt mehrerer moderner Blätter nicht selten ein derartiger ist, dass die Lektüre derselben der noch unreifen Jugend mehr schadet als nützt, und es jedenfalls als höchst tadelnswerth bezeichnet werden müsste, wenn ein Mitglied des Lehrkörpers und zudem Religionslehrer selbst durch Vertheilung von Zeitungsexemplaren die Schüler vom ernsten Studium indirekte ablenken und auf das unsichere Gebiet der Politik hinleiten würde, so erhält die k. k. Gimnasial Direktion den Auftrag, dieser Sache gehörig auf den Grund zu gehen...« (31. okt. 1868, podpisana pomočnik deželnega predsed-

nika Metternich, sin onega znanega diplomata).

Srečno naključje je hotelo, da je deželni predsednik Conrad poznal Zupana, ter je sam preiskavo ugodno zaključil, zadovoljujoč se z izjavo, do obtoženi ne bo več med dijaštvom propagiral omenjenih časopisov (13. nov. 1868.)

Naslednje leto je napravil izpite za višjo gimnazijo iz slovenščine pri Miklošiču ter iz verouka. Za izpit iz stare cerkvene slovanščine se je učil privatno že v Ljubljani pri Levstiku v oni podstrešni sobici, kjer je Levstik študiral gradivo za slovenski slovar.

Leta Zupanovega službovanja v Kranju padajo v tisto dobo, ko je mladostslovenska struja z liberalno-katoliško duhovščino zbujala narod na taborih k politični in kulturni zavesti. Kako ostri časi so bili tedaj za narodno zavodne duhovnike, priča izmed mnogih tudi ta-le značilna epizoda iz Zupanovega življenja:

Tržaški škof Jernej Legat (1807-75) je obiskal svoj rojstni kraj Naklo nad Kranjem. Tomo Zupan je imel v nakelski kapeli pozdravni nagovor in je vplel tudi to misel, da se prevzvišeni ravna po pesnikovih besedah: »Dolžan ni samo, kar veleva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan.« Tudi za ta citat so ga ovadili na ljubljanski škofijski ordinariat. Ko so ga za to prijemali, mu je pa uvidevni škof Vidmar smejé dejal: »Ali ste mar rekli s v e t i Gregorčič?«

»Nič, tudi imena ne. Veste, sploh ne maram, da bi se o ljudeh govorilo v cerkvi. Cerkev je Bog.« Vidmar je ovadbo sprevidel, pa ga je pomiril: »Nikar se ne opravičujte.«

Premeril je za stoletje nazaj: O, takrat je bilo nevarno biti naroden, nevarno! Danes je vsak lahko. Bili so časi absolutizma, ko še tega niso radi videli, če je kdo pesmi pisal: »J. Grabnar je bil tudi pesnik, pa ni bil »Prešeren«, še »Zemlja« ne, še »Holzapfel« ni bil; pa je pisal v Kranjsko čbelico pesmi. Takrat še niso duhovni smeli kar tako pisati, je bilo drugače ko danes; zdaj sme vsak. Sevė, danes je drugače in tudi mladina je morebiti drugačna.«

»Zdaj mi tako pravijo, da današnja mladina ni narodna, idealna; to mi trdijo važni ljudje. Tja bom šel (pokaže s prsti, kakor se šteje denar), da bom laže živel! — Kaj je to? Veliko večji je učitelj na deželi; je revež, ampak koliko vzredi (= vzgoji) učencev! Ne pa to: Tje bi šel, kjer je denar. Izreja, to je veliko! Pa se tudi ne da vse doseči, kar bi človek hotel. Ušeničnikov, Prijatelj ne moremo kar s kljuge sneti. Prijatelj (dr. Ivan) ni noben menih, pa se je tako dobro izredil, da je zdaj tak učenjak! Plemelj je pa v četrti šoli delal matematične naloge osmošolcem; kar po niti so mu jih med nalogo spuščali skozi okno, da jih je rešil. Zdaj je prvi matematik.«

Ko je postal Pogačar škof, je privabil Zupana v Ljubljano za profesorja slovenščine na izpraznjeno Marnovo mesto (1879), ga postavil za direktorja Alojzijevišču in imenoval za pravega konzistorialnega svetnika (1882). Žal je ta dva idealna delavca tako kmalu razdružila Pogačarjeva smrt (1884). Hujšega udarca ni imela usoda za kakega zemljana, kakor je bila izguba tega škofa in prijatelja Tomu Zupanu*. Za materjo ni nikogar tako gorko objokoval kakor Krizostoma. Bilo mu je kakor Prešernu ob izgubi Čopa, toda močnejša narava njegove energije ga je vzravnala, da je pogumno preziral »sreče sovražne jezo«.

Tem manj je mogla upogniti njegov ponos Missije in Mahničeva nova struja, ko so ga pregnali (tako je sam rekel) iz Alojzijevišča in mu vzeli zastopstvo v deželnem šolskem svetu, kjer je 12 let (1882—94) pogumno branil narodove pravice.

Ob 1.000-letnici Metodove smrti je Ivan Vrhovnik sprožil Slovencem idejo narodno-obrambnega društva. Tomo Zupan je pogumno vodil Družbo sv. C. i. M. od ustanovitve (1886) do 20. marca 1907, 21 let se je plemenito boril proti ponemčevanju in poitalijančevanju naroda in branil Družbo pred »pismouki, ki so bolj papeški kakor pa-

* Cf.: I(van) P(odkrajšek), Tomo Zupan, koledar šolske družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1908, str. 25—34.

pež« obsojali narodnost in rodoljubje. O tem je tudi pripovedoval: »Nemci so mi več težav delali kakor Lahi; to pa zato, ker so imeli Lahi zanič šole. Za Nemce velja: *Grau ist alle Theorie**. Suhoten duh. Mrzel narod. Schillerja in Goetheja imajo, s tem nočem posegati v njih vrednost, da bi jim jo kratil, ampak narod je mrzel v dno srca.«

Z Missijevo in Mahničevo versko in politično borbo se Tomo Zupan ni mogel v srcu nikdar sprijazniti, a v nasprotni tabor tudi ni mogel, ker je bil plemenit nasprotnik vsakteremu strankarstvu tod in tam, tem bolj v takih prilikah, ko grozi narodu smrt od zunanjih sovražnikov in je nujnega pozitivnega dela za vse več ko dovelj. Kolikokrat je poklical v spomin epizodo s Krizostomom Pogačarjem. »Škofu so hodili tožiti, češ da je ta pa ta hud liberalec, da bi jih ojštró prijel. Krizostom pa jim je rekel: *Ich bitte, brauchen Sie das Wort ‚liberal‘ nicht mehr: das Christentum ist liberal!* — Tako je Krizostom rekel in je resnica.«

Tudi vera Toma Zupana je bila naravno preprosta, čista, etično resnična. Kolikokrat ga je bolelo, ko je »prevdarjal kristjanov svojih dela«. Ko bi njega Črtomir vprašal, »mi povej, al ni Črt nar bolj jezni njih Bog, ki kličeš ga Boga ljubeznik«, bi mu tudi on smel odgovoriti, »de právi Bóg se kliče Bóg ljubézni, de ljúbi vse ljudi, svoje otróke, . . . de ne želí nobéniga pogúbe«, in Črtomir bi mu brezpogojno verjel.

Ko je l. 1929. pokojni kralj Aleksander razpustil parlament ter plemensko in versko strankarske organizacije, gotovo ni ta novica nikogar bolj razveselila kakor Toma Zupana! Sončno se je nasmehnil: »Slišite, to je dobro, to je dobro! Kralj! Naš kralj, kajne? Kako je dobro storil, ko je poslance razgnal. To je zadel žebelj na glavo. Taki poslanci? Samó zdražbo so nosili v Belgrad. (Z žugajočo roko je še bolj potrdil svojo misel:) Druzega niso bili sposobni!« — »Naš kralj in Masaryk sta prva vladarja v Evropi, slišite: prva, vam pravim, prva! Zato je bodočnost naša. — Angleži so velik narod,

* Citat iz Goethejevega Fausta.

da se moramo odkrivati' pred njim zavolj njih vednosti; al Shakespearja ne bodo več dobili. — Masaryk je šel v Ameriko agitirat za Čehe in za nas. Je kar pustil vseučiliško profesuro. Ta je največ vzrok, da so se Slovani dvignili, da je Avstrija propadla. Avstrija si je sama kopala grob, ker ni hotela prav postopati s Slovani. Prišlo je tako daleč, da so se Slovani osvobodili. Jaz sem gotovo med največjimi prijatelji Jugoslavije. Občutim hvaležnost, določno jo občutim, da se je tako zgodilo. Če jo pa hočemo ohraniti', ne smemo trpeti strank, da bi bile na tako nizkem stalu, kot so bile do zdaj.«*

»Mene so samo domači pritiskali. Tudi samo zaradi CMD so me tako pritiskali. Hein je bil tujec, pa je bil dober človek. Naši pa — tako! Ali mislite, da so mi kaj škodovali? Nič! Kdo bi se zame pobrigal, če bi ne šel svojo pot. Pa so me še poskušali zadeti pri denarnih sredstvih. Nobenega ne bojo ugonobili, če bo pameten. Podati se jim ne sme. — Ni prav, da toliko govorim. Navsezadnje je pa govorjenje ukovito za mlajše ljudi. O sebi govoriti pa je zmeraj neprijetno. O svojih uspehih ne morem drugače govoriti, kakor da omenim vse, ki smo se vkup zvezali. (Skle-nil je pri tem roké s kazalcema, kakor člena v verigi, da je še bolj demonstriral zvezo.) Obžalujem tistega, ki misli, da je svet sam ustvaril.«

Skromnost je bila njegova odlika, pa je marsikdo ni razumel, kdor se ni vglobil v njegovo fino, srčno plemenito vedenje, polno obzirnosti do človeka. Natančnost v velikih stvareh je nemo-goča, kdor prezira dolžnosti v majhnem, saj na teh sloni vse. — Prazna je tista, da je bil Tomo Zupan častilakomen, željan naslovov in odlikovanj. Eno samo odliko je cenil: poštenost. To pa nad vse! V tem je pa tudi skrivnost njegove že prislovične tolerantnosti v vsem, kar loči človeka od človeka, pa ne kvari njegove poštenosti. »Meni so vsi enaki«, je rekel, »naj bo te al óne stranke.«

* Iz razgovora med modeliranjem 5. dec. 1929. Modeliral ga je akad. kipar Janez Saje vic.

Vrasel je v domačih šegah in branil bi jih do zadnjega kakor Črtomir, a prav tako je modro spoštoval šege tujih ljudi, narodov in ver: »Poglavitna pri vsakem je omika srca! Šege so sevé različne, ne morejo biti po vsem svetu enake.« Mnogo se je ukvarjal z mislijo, ko je bil še direktor Alojzjevišča, da bi napisal »knjigo omike«. Zelo ga je zabolé Pregeljev paskvil na njegovo starost, pamflet na njegove spomine in šege. (»Osmero blagov« v Domu in svetu 1926.) In uredništvu se je čudil: »Kako to, da p'sté zasram'vát človeka! Tegà ne morem razumét'«

Vlastelin gradiča na Okroglem pod Sv. Joštom. Celih 32 let je preživel tam v samoti, pa vendar nikdar ni bil sam: v delovni sobi na sredi so stale polne mize knjig, časopisov in korespondence, v zgornjih sobah polne omare knjig, ena največjih in najbolj zanimivih privatnih knjižnic, zadnja, v voglu hiše, pa »Prešernova soba«.

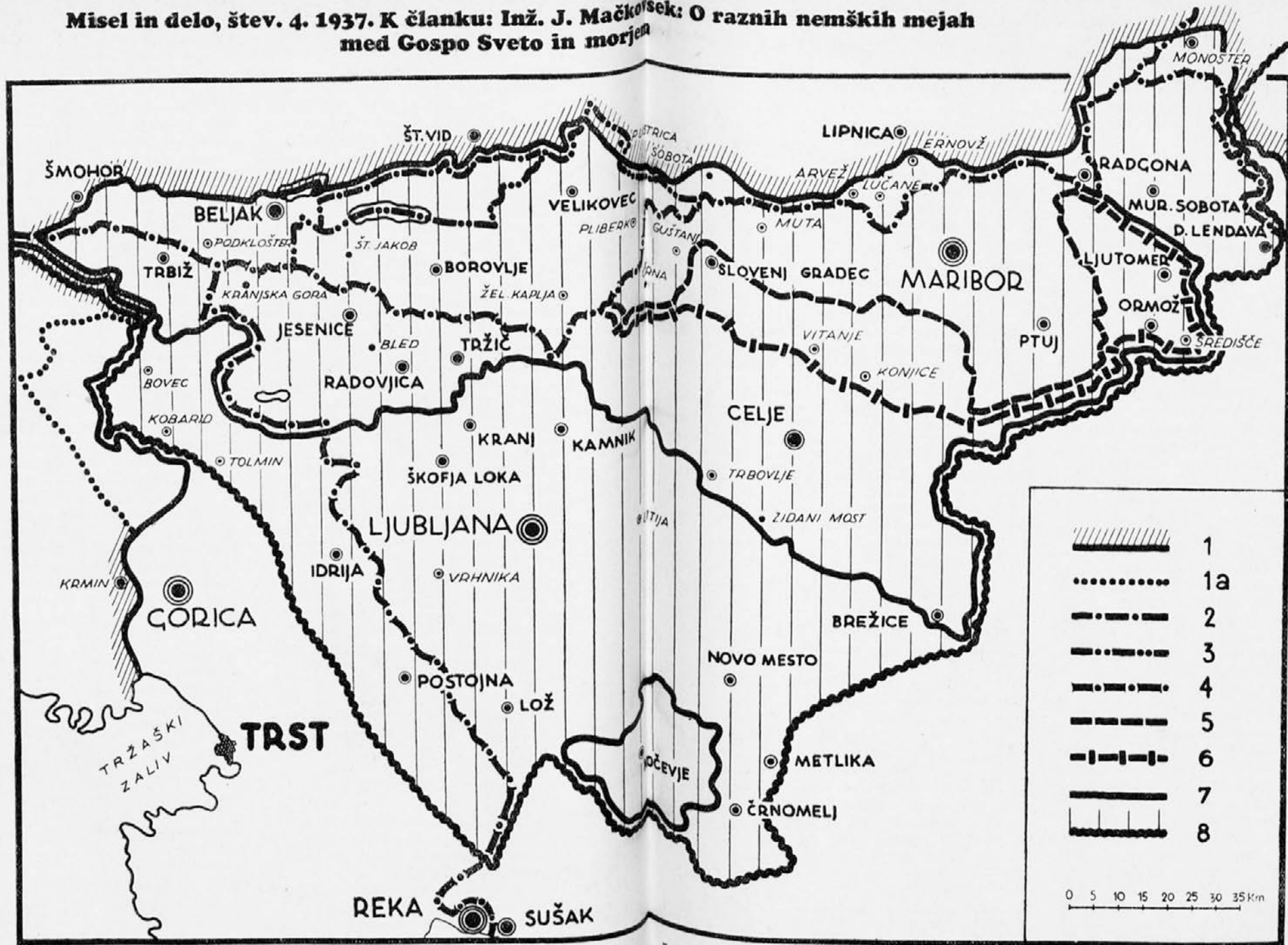
Med znamenitostmi je zvesto hranil 4 »Prešernove listnoročnice«: odlične latinsko nalogo iz 6. gimn. razreda, edino ohranjeno pismo staršem (redko slovensko pismo v tistih časih!) z dne 24. aprila 1824, »Pešem od sidanja zerkve na Shmarni gori« in pesem »Romarška«. V znameniti »Prešernovi sobi« je hranil pesnikovo posteljo, omaro s predali, mizo, dva stola, mlinček in rjuhe; vanje je dal vtakati v slogu narodnih vezenin ličen napis, ki pravi, da je na teh rjuhah ležalo pesnikovo truplo od 8. do 10. svečana 1849. Redka gorečnost za narodove svetinje, spomine in zgodovino, česar sodobni kulturni, počakarji' sploh doumeti ne morejo. S filigransko natančnostjo je sestavil »rod-binski list vrbenjske Ribičeve hiše«. Več sto imen je komaj našlo prostora na več metrov dolgem platnu. Zbral je obsežno gradivo poročil o pesnikovem življenju, največ po spominih poslednje pesnikove sestre Alenke; mnogo tega je objavil po raznih revijah in pri Mohorjevi družbi v posebni knjižici.

Prešeren je bil Tomu Zupanu kulturni magistrale: »Vse misli zvirajo 'z ljubézni éne, in kjèr ponóči v spánju so zastále, zbudé se, ko spét zárja nóč prežéne.« Vse življenje je zbiral drobnosti o njem z ljubeznijo najčistejšega

Misel in delo, štev. 4. 1937. K članku: Inž. J. Mačkovec: O raznih nemških mejah med Gospo Sveto in morjem

1. Na mirovni konferenci v Parizu l. 1919 od jugoslovanske delegacije zahtevana državna meja.
- 1.a Etnografska meja beneških Slovencev.
2. Severna meja severne plebiscitne cone na Koroškem.
3. Severna meja južne plebiscitne cone na Koroškem.
4. Sedanje državne meje.

5. Z nemško-avstrijskim državnim zakonom z dne 22. nov. 1918 reklamirana državna meja na bivšem Spodnjem Štajerskem.
6. »Vitanjska črta« (Sieger in drugi).
7. »Pravična meja Nemčije« (Adriaticus).
8. »Nemško kulturno ozemlje in nemška kulturna granica« (Boelitz, Trampler in drugi).

sruca. Odkar ga je kot študent doumel in veljavno povečal v maturitetni nalogi (1858), mu je ostal zvest v večnost. O, kolikokrat je s ponosom pripovedoval:

»Pri maturi sem pisal o Prešernu. Nisem hotel Kozeskega, ki je bil takrat luč na slovenskem merniku, in čeprav so oča Bleiweis komandiral' za Kozeskega. Prav zdi se mi, da me je profesor pritisnil pri nalogi. Že ni rad videl, da sem to pisal. Pri ustnem izpitu se mi je pa to zgodilo, da me je nadzornik Močnik sam vprašal o Prešernu, edino mene, ko se ni pri nobenem vmešal v vpraševanje. Tudi to je nekaj pomenilo. Ali se je hotel prepričati, če res razumem Prešerna tako, kakor sem pisal. Mislim, da je le to biló vzrok.«

»Mi imamo Prešerna, Nemci imajo Schillerja. Das Lied von der Glocke, to je pesem na najvišjem stalu, kar jih ima človeštvo. — Še ena je: Salomona! — Samo o materi poslušajte, kako poje.« S sonornim bas-baritonom je citiral: 'Von dem Dome, schwer und bang, tönt die Glocke Grabgesang...' Globoko je odmeval njegov glas, kakor od zvonov. Misel mu je obstala ob onih zvonovih, ki so peli njegovi materi: Ach, es ist die treue Mutter, die der schwarze Fürst der Schatten wegführt... aus der zarten Kinder Schaar.

»Vsi ti pesniki, kar jih imamo zdaj, so žlahtni od pese; jaz jih tako stopnjujem. Nobeden njih ni za dvanajst verzov Prešernove: 'Ko brez miru okrog divjam, perjatli prašajo me, kam?...' Moja vrsta je: Prešeren, Jenko, Gregorčič, Aškerc. Kar je drugih, nimajo te veljave.«

»Naš jezik ni zastoj lep: je težek. Pa se ga premalo uče. Vsak po svoje piše. Finžgar me je vprašal, kaj bo s Prešernom. — On bo ostal. Naš jezik se bo zilil v en sam jezik jugoslovanski, čez 300 let prav gotovo. Prešeren bo pa v 'stari slovenščini' ostal klasik!« Čisto sorodna misel Levstikovi, o treh potokih, ki se bodo zilili v eno reko. Včasih je povedal to misel o zbliznanju jezikov tudi manj gotovo, nikdar pa ni podvomil o tem, kaj bo s Prešernom.

Posestvo je zapustil humanitarnemu društvu za slepe, knjige in rokopise univerzitetni knjižnici, Prešernovo osta-

lino muzeju. Žal mu je bilo rojstnega doma, ker je prišlo vse posestvo v tuje roke: »No in danes je hiša razkósana; to je zgodovina človeštva. Pa taka trdna hiša: obokana je! Vsak kamen je tako postavljen, da je za pozne rodove. Bi bil imel denar, bi naredil v Smokuču ubožnico ali pa zavod za slepe.« (Razgovor 20. IX. 1929.) Zadnjih deset let mu je vid opešal, »po govorici sem pa še zmeraj mladosten,« je rekel ponosno. Bilà je govorica srca. Njegà srce, bratoljubja oltar. Svetost mu bo brnila strohnét'. Ivan Kolar

Problem malih v igri velikih

Mednarodni razvoj zadnjih dveh, treh let je v statiko povojnega mednarodnega reda, kakor je bil ustvarjen na pariški mirovni konferenci, vnesel toliko dinamizma, da se ob rušenju vsega starega pojavlja nekak splošen poplah. Zajel ni le velikih narodov, ki so čedalje bolj razdvojeni, temveč je od njih prešel tudi na vse male narode, ki z veliko zaskrbljenostjo iščejo novih mednarodnih orientacij. Polóm ženevske ustanove, ki je sledil znanim velikim dogodkom na mednarodni pozornici v najnovejšem času, zlasti pa razgibana ekspanzijska dinamika nekaterih velesil, ki uvajajo povsem nova sredstva diplomatske borbe, med njimi politiko izvršenih dejstev in gaženje načela o nevmešavanju v zadeve drugih, vse to ni moglo ostati brez usodnih posledic za mednarodni razvoj.

Vse to neuravnovešeno dogajanje pa je le neposredna posledica popolne razdvojenosti velesil, ki so ves povojni čas zaman iskale osnov za minimalni okvirni sporazum, ki bi dovoljeval zgradnjo mednarodnega reda na nekih splošno veljavnih mednarodnih načelih. Politika prestiža je ta razvoj — v zvezi z ideološkim razcepom velesil na osnovi njih notranjih režimov — še bolj zaostrila. Žrtve te razdvojenosti velesil pa so seveda postale male države, ki same še niso našle zadostne medsebojne povezanosti, da bi ž njo vsaj delno nadomestile izgubo ženevske zaščite. Tako stoji, na podoben način kakor leta 1918, v vsej svoji ostrini in kočljivosti pred

nami problem malih narodov in držav, ki ga skušajo razcepljene velesile doobra izigrati.

Ako mednarodno dogajanje najnovejšega časa globlje analiziramo, vidimo, da so računi velesil z malimi narodi v središču vseh njihovih medsebojnih akcij in reakcij. Lahko celo rečemo, da je v borbi za razdelitev interesnih sfer v vseh onih predelih Evrope, kjer so si mali narodi ustvarili lastne države, jedro vsega sedanjega spora med velesilami; spora, ki se v Evropi na zunaj kaže le v politični obleki, katerega odločilna faza pa bo izrazito prostornega značaja: **delitev svetovnega prostora z močno poudarjenim gospodarskim ozadjem.**

Češkoslovaški zunanji minister dr. Krofta je v svojem zunanjepolitičnem ekspoziciji 2. marca letošnjega leta jasno začrtal to najnovejšo mednarodno problematiko z besedami: »Medsebojni odnosi velesil ter njih politične in gospodarske tendence ustvarjajo **tri glavna področja nemira in napetosti**, katera pa so medsebojno povezana, kar v stanju prometnih zvez in svetovnega gospodarstva XX. stoletja tudi drugače biti ne more. Ta področja so: Sredozemlje, katerega usodni pomen za evropsko civilizacijo zadobiva sedaj nov poudarek, prostor srednje in vzhodne Evrope ter Daljni vzhod«.

Pogajanja za sklenitev **zadnjega pakta**, ki so se pričela že takoj po nemški kršitvi lokarnske pogodbe z novimi pogajanjmi v Londonu in ki so še vedno močno v ospredju, dasi so trenutno na mrtvi točki, vzbujajo ob sleherni novi noti prizadetih držav neutemeljeno domnevo, da tvori problem vzajemnega zajamčenja meja na evropskem zapadu osrednji mednarodni problem naših dni. Dejansko pa vidimo, da se borba okoli zadnjega pakta, ako izvzamemo vse male države v tem predelu, vrši izven zapadnoevropskega področja. Podonavski prostor, sredozemski bazen, Bližnji in Daljni vzhod tvorijo naravno zakulisno ozadje vse sedanje sproščene igre velesil, ki ji zapadna Evropa že zdavna ni več prostorno ozadje. Problemi zavarovanja Belgije, Holandske in Danske so bolj del splošne problematike malih narodov in držav, kakor pa ti-

pični prostorni problemi na križišču ekspanzijskih črt evropskih velesil. Pač pa smemo med aktualne prostorne probleme šteti zlasti **podonavski in sredozemski problem.**

Izredna dinamičnost velesil v obeh teh dveh prostorih je v veliki meri odsev borbe zapadnih velesil okoli zadnjega pakta. Francija in Anglija, ki sta še vedno zvesti načelu kolektivne varnosti in medsebojne odvisnosti vseh aktualnih evropskih problemov, vstevši probleme Sredozemlja, srednje in vzhodne Evrope, sta v vseh dosedanjih pogajanjih za nov sporazum na evropskem zapadu poudarjali potrebo istočasne in skupne ureditve vseh visečih sporov, za katero naj bi bil zapadni pakt samo osnova. Italija in Nemčija pa sta se nasprotno postavili na stališče, da se problemi drugih delov Evrope ne smejo vezati s problemi zapadne Evrope. Namesto kolektivnih pogodb ponujata izven zapadne Evrope samo dvostranske dogovore, ker bi jima taki dogovori ne vezali rok v izvajanju njunih ekspanzijskih načrtov in ker bi jima istočasno omogočili zlom ženevskega kolektivnega sistema ter jima s tem na milost in nemilost izročili vse male narode Evrope.

Dokler se Italija in Nemčija še nista znašli na skupni ideološki osnovi, potrjeni v sporazumu z dne 25. oktobra lanskega leta, se nevarnost separatnih pogodb z njima, kolikor naj bi služile samo razčiščenju medsebojnih odnosov, ni zdela velika. Odkar pa je italijansko-nemško sodelovanje postalo stvarnost, ki odgovarja trenutnim potrebam obeh držav, predstavljajo italijansko-nemški predlogi zelo problematično jamstvo varnosti posebno za tiste države, ki vpadajo v italijansko in nemško vplivno območje. Sporazum zapadnih velesil brez sodelovanja prizadetih držav na evropskem vzhodu in jugovzhodu bi dejansko pomenil le zavarovanje hrbtni obeh dinamičnih sil na evropskem zapadu. To bi ju pa le še bolj podžgalo k začrtanim akcijam na vzhodu. Iz vsega bi se izrodila le nekakšna druga izdaja famoznega »četvernega pakta«, v katerem bi si velesile razdelile svoje vloge v znamenju absolutnega

zagospodovanja nad vsemi malimi državami Evrope.

V tem je z evropskega vidika problematika vseh malih držav srednje in vzhodne Evrope, ki so že po samem geografskem položaju izpostavljene močnemu pritisku obeh dinamičnih velesil. S tega vidika in v tem splošnem okviru moramo presojati tudi najnovjše dogodke v naši neposredni bližini. Za presojo novega položaja, ki je v zvezi s tem splošnim razvojem na zapadu nastal zlasti v **podonavskem prostoru**, še bolj pa za presojo vznemirjenosti in iskanja novih orientacij vseh malih držav v tem predelu, je nadvse zanimiv uvodnik dunajske oficiozne »Reichspost« z dne 14. marca pod naslovom: »Pred novo fazo evropske politike«, v katerem čitamo med drugim: »O kolektivni varnosti mislimo lahko karkoli, vendar je izven vsakega dvoma, da bi jamstveni pakt med zapadnimi velesilami predstavljal zelo problematično zavarovanje miru, ako bi označeval za neranljive samo meje štirih velesil, dočim bi sicer pogodbenikom na njih zunanjih mejah prepustil svobodne roke. . . Takemu načrtu ne stoji nasproti le ovire politične stvarnosti, kakor francoska pogodba z Rusijo, pogodbe Poljske z državami Male antante in sedanji italijansko-angleški odnošaji, temveč tudi oster in načelen odpor vseh srednjih in manjših evropskih držav, ki vidijo v direktoriju velesil poskus nekakšne mednarodne diktature, ki bi, kakor se upravičeno boje, pomenila uničenje Društva narodov«.

Ta reakcija dunajskega oficioznega organa tik pred izrednim diplomatskim valovanjem v vsem srednjeevropskem prostoru v drugi polovici marca in v prvi polovici aprila je bila zelo simptomatična, saj se je pojavila v državi, ki je doslej iskala jamstev za svojo samostojnost baš v političnih središčih evropskega zapada, da, celo v obeh glavnih centrih sodobne evropske dinamike. Razumljiva zaskrbljenost je šefa avstrijske vlade napotila najprej v **Budimpešto**, kjer je bil po njegovih razgovorih s šefom madžarske vlade izdan dne 20. marca komunike, v katerem je tudi naslednji odstavek: »Glede vprašanja podonavskih držav obstoji med

madžarskimi in avstrijskimi državniki popolno soglasje, da je ustvaritev ko-rektnih odnošajev s sosednimi državami v **interesu vseh** in da se more pri primerni ustrežljivosti vseh prizadetih postopno tudi doseči.«

Ta glas pomirjenja iz Budimpešte ni prišel povsem nepričakovano. Bil je nujna posledica novega razvoja v podonavskem bazenu in nekakšno uradno potrdilo govoric o snovanju **novih front v srednji Evropi**. Sledil je nemški obsodbi madžarskega revizionizma ter nemški in italijanski obsodbi legitimističnega gibanja v Avstriji, kakor je bila izrečena zlasti po napovedi skorajšnje sklenitve italijansko-jugoslovanskega sporazuma. V strahu za avstrijsko samostojnost, ki jo je italijansko-nemško sodelovanje močno spodminiralo, je dr. Schuschnigg v svojem zunanjepolitičnem ekspoziju z dne 14. februarja letošnjega leta iskal izhod iz kočljivega položaja, v katerega je bila postavljena Avstrija, še v **habsburški restavraciji**, ki jo je iz obzira do sosedov omejil samo na avstrijske meje. Tej konceptiji pa se to pot ni uprla le Nemčija, temveč tudi Italija. Mussolinijev zunanjepolitični sodelavec Virginio Gayda je v oficioznem »Giornale d'Italia« z dne 25. februarja napisal oster članek proti povrnitvi Habsburžanov, kateremu se je 1. marca pridružil tudi glavni organ fašistične stranke »Popolo d'Italia«.

Tako se je italijansko nezanimanje za usodo Avstrije tudi na zunaj manifestiralo. Graditev kolonialnega imperija, ki je komaj v razvoju, in potreba sodelovanja z Nemčijo silita **Italijo** k velikim žrtvam. Gayda je protihabsburško stališče takole utemeljil: »V Franciji bi želeli Italijo za večne čase zapiti izključno na Brennerju kot stražo, ki se v eni sami točki dotika Evrope. Pri tem pa pozabljajo, da je Italija imperij, da ima svoje evropske in imperialne interese in da daje svoji politiki še druge in krepkejše črte«. Da je Gayda s temi »drugimi in krepkejšimi črtami« mislil predvsem na italijansko-nemško sodelovanje, je po vsem novejšem razvoju na dlani. Aneksija Abesinije ter geografsko povsem naravna sredozemska ekspanzija, ki ne prihaja

do izraza le v intervenciji v španske zadeve, temveč tudi v povečanem zanimanju za sodelovanje z državami vzhodnega sredozemskega bazena, zlasti z balkanskimi državami, postavljata Italijo pred nove strateške in politične probleme zavarovanja svojih komunikacijskih in ekspanzijskih potov. V tej preusmeritvi njene zunanje politike ji je seveda nemško sodelovanje zelo dobrodošlo. Zato je razumljivo, ako trenutno ne kaže posebnega interesa za restavracijo v Avstriji, ker bi to ne bilo ljubo Berlinu, pa tudi nekaterim srednjeevropskim državam ne. S tega vidika je za Italijo naraščanje rajhovskega vpliva v Avstriji trenutno manjše zlo.

Novе pogodbe v Podonavju so strateški pomen Avstrije za Italijo še bolj zmanjšale. V tem položaju se je avstrijsko približevanje Češkoslovaški zdelo le naravna posledica novega srednjeevropskega razvoja. Dunajski oficijozni organi pa so med tem s svojim pisanjem pripravljali razpoloženje tudi za najširše sodelovanje podonavskih držav. Nekoliko bolj rezervirano se je v tem pogledu držala **Madžarska**, toda zblizanja z nekaterimi srednjeevropskimi državami tudi tam niso izključevali. Vzporedno z italijansko-jugoslovanskim zblizanjem se je najprej pojavilo zanimanje za zblizanje z Jugoslavijo, istočasno pa je grof Bethlen že začel sondirati teren za zblizanje z Romunijo. Grof Bethlen, ki velja za glavnega pobornika madžarskega revizionizma, je za ceno sklenitve »modusa vivendi« z Bukarešto ponudil celo — ublažitev revizionističnih zahtev, kajti »postavljanje revizionističnega vprašanja je sicer absolutna pravica madžarske vlade, vendar pa ne dolžnost, ki bi jo bilo treba izpolnjevati brez presledka«. Tudi to akcijo je napol uradno že podprla Italija: znani Mussolinijev zaupnik Rino Alessi, direktor tržaškega »Piccola«, ki velja za pionirja italijansko-jugoslovanskega sporazuma, je 11. aprila objavil članek, ki zagovarja, pripravlja in napoveduje tudi **zblizanje med Italijo in Romunijo**.

Po italijansko-jugoslovanskem sporazumu z dne 25. marca letošnjega leta zadobivajo seveda vse te nove akcije

v srednji Evropi čisto drugačen pomen, kakor bi jim ga bilo mogoče pripisati v drugi polovici februarja in na začetku marca, ko se je o »novem premikanju front v podonavskem bazenu« samo govorilo in pisalo. Vmes vpada pa še konferenca stalnega sveta Male antante v Beogradu v dneh 1. in 2. aprila letošnjega leta, kateri je takoj nato sledil obisk češkoslovaškega prezidenta dr. Beneša v naši prestolnici.

Pravi pomen vseh teh dogodkov bo mogoče preceniti šele čez daljši čas, ko se bodo pokazale njih posledice na samem terenu. Zato se v okviru dosedanjih izvajanj omejim le še na analizo posameznih dokumentov novega razvoja v naši neposredni bližini, ne da bi se spuščal v kombinacije in ugibanja, ki jih je bilo v zadnjem času polno vse evropsko časopisje. Ako postavimo vse to dogajanje v okvir, ki sem ga označil že v samem naslovu, potem se mi zdi, da bodo dogodki sami potrdili, kaj je v vsem tem razvoju zdravega in kaj ne. Stvarno gledanje na položaj nam narekuje, da sprejmemo vse, kar je za nas v danem položaju pozitivnega in da se skušamo zavarovati pred vsem negativnim.

Članov prihod v Beograd je nedvomno pomenil senzacijo prvega reda. Senzacionalnost sama na sebi pa še ne more biti razlog za nepravilno vrednotenje tega dogodka. Zanima nas sedaj samo njegov rezultat. Ta pa je jasno zapopaden v obeh dokumentih (političnem in gospodarskem sporazumu), ki sta bila podpisana, ter v vseh onih običajnih diplomatskih spremljevalnih okoliščinah tega akta.

Politična pogodba obsega osem členov. V prvem si pogodbeni stranki jamčita spoštovanje »skupne meje na kopnem, kakor tudi pomorske meje obeh držav na Jadranu« ter medsebojno nevtralnost v primeru neizzvanega napada na eno izmed njih. Drugi člen predvideva možnost medsebojne konsultacije za primer mednarodne komplikacije, v kateri bi po sporazumnem tolmačenju bili ogroženi ali bi mogli biti ogroženi njuni interesi. V tretjem členu se obe pogodbeni stranki odrekata vojni kot sredstvu svoje nacionalne politike. V četrtem se obvezujeta, da ne bosta

na svojih ozemljih trpeli, niti kakorkoli podpirali kakršnekoli aktivnosti, ki bi bila naperjena »proti teritorialni integralnosti ali obstoječemu redu druge pogodbenne stranke ali ki bi bila takega značaja, da bi škodila prijateljskim odnosom med obema državama«. V petem členu si pogodbeni stranki obljubljata ojačenje in razširjenje medsebojne trgovine ter proučitev pogojev za obilnejše gospodarsko sodelovanje. Da se ne bi dvostranski dogovor med Italijo in Jugoslavijo, katerih vsaka ima svoje **posebne mednarodne obveznosti**, napačno tolmačil, določa šesti člen, da sta se pogodbeni stranki sporazumeli, »da se v tem sporazumu nič ne bo smatralo za nasprotno obstoječim mednarodnim obveznostim, ki so v ostalem javne«. Sporazum bo trajal pet let in se bo avtomatično podaljševal od leta do leta, ako ne bo šest mesecev prej odpovedan (čl. 7), ratifikacijske listine pa se izmenjajo v Beogradu (čl. 8), kar se je zgodilo še pred Cianovim odhodom v Rim.

Podpis političnega in gospodarskega sporazuma sta dopolnili še izjavi italijanskega zunanjega ministra in predsednika naše vlade. Grof Ciano je še posebej opozoril na ugodne posledice političnega sporazuma »za **obmejno prebivalstvo obeh držav**, ki bo v najkrajšem času občutilo povoljni učinek sporazuma, sklenjenega med Italijo in Jugoslavijo. S svoje strani sem obvestil vašega predsednika vlade tudi o povoljnih navodilih, ki so jih izdale danes merodajne italijanske oblasti in ki se nanašajo na pouk in uporabo srbsko-hrvatsko-slovenskega jezika in tudi na uporabo tega jezika pri bogoslužju«. Nato je grof Ciano prečital še Mussolinijevo brzojavko, s katero ga šef vlade obvešča, da so bili v proslavo sporazuma med Italijo in Jugoslavijo izpuščeni interniranci slovenskega porekla, »v kolikor niso bili že prej deležni amnestije«.

Positivnih elementov italijansko-jugoslovanskega sporazuma ni mogoče prezreti. Med nje spadajo v prvi vrsti obveze o spoštovanju statusa quo na suhem in na morju, spoštovanje teritorialne integralnosti obeh držav, načelo nevmešavanja v notranje zadeve ter

prvo indirektno priznanje obstoja naše manjšine v Italiji. Ker pa je glavni namen sporazuma odstranitev vzrokov medsebojnega nezaupanja, bo od dogodkov, ki naj potrdijo prevzete obveze, odvisno, ali bo lahko služil za osnovo nadaljnje poglobitve medsebojnih odnosov in natančnejše ureditve vseh spornih vprašanj.

Tujina je pozitivne elemente našega sporazuma z Italijo s poudarkom naglasila in ga v tem smislu v glavnem tudi sprejela kot nov element evropskega pomirjenja. V tem smislu ga je v točki 10 svojega beograjskega komuniqueja sprejel tudi stalni svet Male antante, skupno s sporazumom med Jugoslavijo in Bolgarijo, v prepričanju, »da bosta učinkovito pripomogla k utrditvi miru«.

Sestanek stalnega sveta Male antante v Beogradu je bil prav zaradi italijansko-jugoslovanskega sporazuma predmet izrednega zanimanja vse evropske javnosti. V Italiji so z napetostjo pričakovali odobritev dvostranskega pakta z Jugoslavijo, na Dunaju in v Budimpešti so pričakovali novih pobud za postopno zблиževanje posameznih srednjeevropskih držav, v Pragi in Bukarešti so se nadejali nove afirmacije skupne politike Male antante, v Franciji pa so napovedovali odločilno bitko med italijansko-nemško tezo o ureditvi podonavskih problemov na dvostranski osnovi in med novim francoskim predlogom o razširjenju medsebojnih obvez držav Male antante na osnovi pogodbe o vzajemni pomoči med Malo antanto kot celoto in Francijo.

Komunike stalnega sveta Male antante je jasno opredelil stališče tega bloka do vseh perečih splošnih in posebnih evropskih problemov. Potrdil je vse sklepe, sprejete na prejšnjih zasedanjih glede na razne mednarodne probleme, ki so na dnevnem redu. Potrjeno je s tem **antirestavratijsko in antirevizionistično stališče Male antante**. Še posebej pa je potrdil, »da se politika treh držav in njihovo medsebojno razmerje slej ko prej normalno razvijata v okviru načel, metod in ciljev, določenih s paktom o organizaciji Male antante z dne 16. februarja 1933. Privrženost Društvu narodov, prizadevanje

za zблиžanje vseh evropskih držav, medsebojno zvesto prijateljstvo, enakost stališč in interesov ter zveze s prijateljskimi državami, posebno prijateljstvo z državami Balkanske zveze in s Francijo, »ki je dala zadnje čase nove dokaze svojega prijateljstva«, določajo točno okvir, v katerem so države Male antante pripravljene razširiti in nadaljevati svoje politične in gospodarske zveze z drugimi državami, v prvi vrsti z vsemi svojimi sosedi. Organizacija varnostnega sistema mora obsegati vsa področja Evrope, kjer se varnostno vprašanje postavlja. Pogajanja za sklenitev nove lokarnske pogodbe morajo zato postaviti zanesljive temelje miru tudi v srednji in vzhodni Evropi. Države Male antante so nadalje proti ideološkemu razcepju Evrope in odklanjajo pristop k eni ali drugi izmed front. Spoštovanje notranjih režimov neodvisnih držav jim nareka strogo nevtralnost in nevmešavanje v španske dogodke.

Obisk češkoslovaškega prezidenta dr. Beneša v Beogradu in njegov veličastni sprejem v naši prestolnici je pomenil nov doprinos k afirmaciji Male antante in njene dosledne politike. Beneševi razgovori v Beogradu pa so še posebej pomirili vse naše zaveznike, ki so se v zadnjem času zaradi tako zvanega »premikanja front« v Podonavju močno vznemirjali.

Obisk turškega ministrskega predsednika **Izmeta Inenija** in turškega zunanjega ministra **Ruždi Arasa** v Beogradu je znova obrnil pozornost evropske javnosti na našo domovino in ves evropski jugovzhod, vendar to pot z manjšimi podtikanji, ker se je očitno atmosfera med tem že precej razčistila. Vsekakor pa moramo v tem predelu Evrope pričakovati še pomembnih dogodkov.

Dr. Eranko Vrčon.

Beneševa načela in metode

Ob priliki konference stalnega sveta Male antante je časopisni ataše pri češkoslovaškem poslanstvu v Beogradu **Josip Körbel** iz posebne naklonjenosti naši reviji izročil našemu zunanjepoli-

tičnemu sotrudniku — s pravico objave — temeljito študijo češkoslovaškega zunanjega ministra **dr. Kamila Krofite** o »Beneševih načelih in metodah«. Iz te obsežne študije, ki obsega 33 tipkanih strani, posnemamo z navedenim posebnim dovoljenjem glavne misli:

Temeljna oznaka Beneševih zunanje politike je **znanstvena točnost**, znanstveni vir in znanstvena metoda. Beneš sam je leta 1927 zapisal: »Vestno sem vselej vodil znanstveno politiko in če sem po vojni dosegel politične uspehe, sem jih dosegel samo zato, ker sem vselej in povsod sistematično apliciral na politične probleme svojo metodo in svojo filozofijo.«

Že v svoji doktorski disertaciji o političnih borbah slovanskih narodnosti v Avstriji je pokazal, da ume spretno razglablјati politične probleme z vidika idejnih gibanj in političnih tendenc tedanje Evrope. Načela svoje znanstvene politike je temeljito razložil na kongresu Masarykove napredne stranke v Plznu leta 1912: »Znanstvena politika proučuje podanosti, v katerih išče proučevanemu problemu primerno rešitev, točko za točko. Ne veže si rok že vnaprej z apriorističnim načrtom, ki ga dogodki utegnejo zavreči. Zares znanstvena politika proučuje sedanji položaj, ko gre za to ali ono reformo, in se vpraša, kakšen položaj bi ta reforma ustvarila in kakšne spremembe bi povzročila v družbi. Tako ima znanstvena politika svojo posebno taktiko in svojo posebno metodo dela. Ona dela v skladu z razvojem dogodkov.«

Pozneje je načela in metode znanstvene politike še večkrat poudaril. Ko je postal češkoslovaški zunanji minister, je označil za glavno dolžnost politike skrbno presojo dejanskega položaja in dejanskih razmer, v katerih živi človek in družba, ter raziskavanje »vsega, kar je v družbi pravičnega, naravnega, trajnega«, pri čemer se je vselej potrebno ozirati »na resnično nepristransko stvarnost«. Posebej je glede zunanje politike dejal, da mora, kdor se ž njo peča, globoko obvladati vse mednarodne probleme. Pri tem je treba z vsoto gotovostjo zaznati resnično poli-

tično stvarnost, kakor jo kažejo resnični dogodki, čustva, strasti, stremljenja, kombinacije, intrige in napake.

Zato zunanja politika ne more biti samo eksperiment ali improvizacija, kajti v svoji celokupni zamisli »mora vselej biti podrejena trajnim in stalnim činiteljem in silam, ki proizhajajo iz celotne narodove zgodovine, iz vseh njegovih trenutnih potreb ter možnosti in nujnosti nadaljnjega razvoja«. Računati je treba pri tem z vsemi geografskimi, gospodarskimi in kulturnimi činitelji narodove veličine, njegove zgodovine in njegovega sosodstva. Lahko rečemo, da je ta trdna in neomajna vera v stalne in nespremenljive činitelje zunanje politike narodov bistvena oznaka Beneševe zamisli zunanje politike, kajti Benešu je »vsak korak naprej v zgodovinskem razvoju podvržen determinizmu, ki ga ustvarjajo resnične družabne in zgodovinske sile«. Presoja dejstev in ravnanje po njih je nujna potreba politika in diplomata. V ta namen se mora seznaniti z vsemi elementi javnega življenja v državi, preценiti mora vse činitelje političnega, gospodarskega, socialnega in moralnega življenja, pravilno mora presoditi vrednost vseh materialnih in moralnih elementov ter pretehtati moč strank in poedincev, kajti le tako bo lahko ločil stvarnost od domišljije. Le na tej podlagi lahko izvede politično sintezo in ubere praktično pot, ki odgovarja sedanjosti in bodočnosti.

Beneševa zunanja politika je prav zaradi te osnove obdržala logično vodilno črto, ne da bi ga speljala na pota avantur in improvizacij, ki ne bi odgovarjale trajnim in nespremenljivim potrebam države. Ob upoštevanju novih okoliščin se pač lahko spremenijo metode zunanjepolitičnega dela, ne morejo pa se spremeniti njegova načela.

Pri vsem tem pa Beneš ni nikdar prezrl artističnega elementa v zunanji politiki. Že leta 1923 je dejal, da je politika umetnost, umetnost »par excellence«, kajti tudi politika je, kakor vsaka umetnost, ustvarjajoča. Politik kot umetnik korigira politika-učenjaka, ker bi brez te umetniške note ne mogel ustvarjati. Bil bi omejen, suh človek, analitik brez življenja, intuicije in po-

leta. Toda med suhim razumom in umetniško inspiracijo mora politik ubrati pravo pot, ker ga sicer intuicija in čustva lahko speljejo v drug ekstrem, v politiko domišljije, nemogočih kombinacij in strasti. Sposobnost analize in sinteze se morata znajti v isti osebi. V skladu s temi načeli Beneš obsoja v zunanji politiki tako sistematično eksperimentiranje kakor improvizacijo, dasi ne izključuje uporabe katere izmed teh metod, kadar to zahtevajo okoliščine.

Razen znanstvene priprave in umetniške sposobnosti pa smatra Beneš za neobhoden pogoj dobre politike jasen filozofski program, kajti ni prav, »ako ne vemo, niti kaj hočemo, niti kaj bi morali hoteti«. Beneš obsoja zunanjepolitični oportunistem iz dneva v dan, kakor tudi »diplomatsko spretnost« brez vsake druge priprave. Bistveni element svoje politične filozofije je Beneš našel v demokraciji, ki jo je zagovarjal že v svoji doktorski disertaciji. Čim je izbruhnila svetovna vojna, je spoznal, da češkoslovaški narod ne bo osvobojen brez propada stare habsburške monarhije ter nastanka demokratične in neodvisne češkoslovaške republike. Boj za svetovno demokracijo pa z osvobojenjem še ni dokončan. Narod, ki je komaj dosegel svoje osvobojenje z zmago demokratičnih idej o moralni, nacionalni in socialni svobodi, mora ostati demokratičnim idejam zvest še naprej. Zato razumemo Beneša, ko pravi: »Potisnjena med države in narode, ki so močno zaostali v borbi za demokracijo in ki zlahka utegnejo ogroziti obstoj naše demokracije, bo češkoslovaška demokracija vselej z nadami gledala v demokracije zapada, zlasti v francosko demokracijo.«

Demokracija je Benešu predvsem najboljše garancija miru, ki sili države, da se odpovedo osvajanjem in nasilnim gospodarskim borbam, ki so znak nižje civilizacijske stopnje. Demokratična politika pa tudi ne more biti nikoli prestižna politika, ki tvori stalno nevarnost za mir. Tako je človečanska moralna nerazdružno zvezana z idejo demokracije, kakor jo pojmuje Beneš. Toda Benešev pacifizem in njegova človečanska ideja sta daleč od vsake sla-

bosti. Že leta 1919 je zapisal: »Nikdar ne bomo vodili osvajalne vojne, toda državo bomo branili do zadnjega diha.« Pozneje je večkrat poudaril, da bi bil pravi moralni zločin, ako bi se sila ne uporabila za zmago pravice. Slabemu, toda le slabemu se je treba upreti z vso silo. Tak odpor je dolžnost vsakega človeka, ki spoštuje samega sebe.

Nič manj uravnovešen ni Benešev odnos do **nacionalizma** in vseh njegovih variant. Pravica naroda do politične, gospodarske in kulturne svobode je zapopadena v samem načelu demokracije, kakor sta temu načelu nasprotna šovinizem in imperializem. Politika čistelega nacionalnega egoizma ne more doseči trajnih uspehov. To pa seveda ne pomeni, da ta ali oni narod nima pravice do zagotovitve varnosti in svojih življenjskih interesov. Beneševa zunanja politika ni egoistična politika, temveč politika sodelovanja z vsemi v širšem (evropskem) in tudi najširšem (svetovnem) okviru.

Kakor v načelih, tako se je Beneš držal načela demokracije tudi v **metodah** svojega zunanjepolitičnega dela. Beneš je pristaš **javne diplomacije**, toda le v demokraciji, ki je za to dozorela. V skladu s temi načeli je tudi zahteva po poštenih in pravičnih diplomacijah, kajti samo resnica lahko triumfira v odnošajih med narodi, kakor samo ona zmaguje v odnošajih med pešedinci. Interes naroda nikakor ne more biti v sporu z resnico in poštenostjo. Vsi narodi, ki so se posluževali laži in sile, so propadli. Benešev **čut dolžnosti in odgovornosti**, kakor ga označuje v svojih spominih iz svetovne vojne, se kaže v vsem njegovem zunanjepolitičnem delu.

Visoko mnenje, ki ga ima Beneš o dolžnostih vsakega poedinca do naroda in človeštva ter o njegovih odgovornostih, razodeva v svoji zamisli **revolucije in revolucionarnega duha**, ki je toliko bolj zanimiva, ker je sad njegovih osebnih izkušenj. Revolucionarnosti pa je potreben **optimizem** in tega je imel Beneš vedno dovolj. Kolikokrat je samo po vojni naglasil: »Naš geografski položaj je in ostane težak. Mislim pa, da se našemu narodu ni treba bati za njegov nacionalni obstoj.

Sem optimist v tem pogledu, kajti imam trdno vero in zaupanje.« Toda Beneš ni nepremišljen optimist, kakor ni zagrenjen pesimist. Benešev realizem ni niti najmanj v nasprotju z njegovim idealizmom. V njem se, kakor zaključuje dr. Krofta, združujeta oba v **idealistični realizem**. Tako uravnovešeni politični osebnosti je seveda tuj sleherni politični oportunist, ki ga je Beneš obojal v teoriji in zavračal v praksi.

Svojo pregledno in izčrpno studijo zaključuje dr. Krofta z besedami: »Beneš je dal naši zunanji politiki zares izvajano **vodilno črto**, od katere se sam nikoli ni oddaljil od vsega začetka, pa lahko rečemo, da se naša zunanja politika od nje tudi v bodoče ne bo mogla brez velike škode za naš narod in našo državo oddaljiti. Kdorkoli bi bil na Beneševem mestu, bi moral stopati po poti, ki jo je s presenetljivo jasnovidnostjo in neutrudljivo energijo začrtal naši zunanji politiki Beneš.«

—bv—

Notranjepolitični pregled

Veliki mednarodni dogodki, katerih središče je bil v zadnjem času Beograd, so vsa naša notranjepolitična vprašanja močno potisnila v ozadje. V največji naglici je senat izglasoval proračun tik pred prihodom italijanskega zunanjega ministra grofa Ciana v našo prestolico. Naše notranje življenje je vse do druge polovice aprila bilo pod vtisom zunanjepolitičnih dogodkov, ki so sledili Cianovemu obisku.

O spremembi notranjepolitičnega položaja v tem razdobju ne more biti govora. Z glasovi večine je spravila vlada **proračun in finančni zakon** pod streho. V narodni skupščini je bil proračun definitivno sprejet 10. marca, v senatu pa 24. marca. Že v zadnjem pregledu smo omenili, da je proračunska debata, ki jo je v glavnem vodila opozicija, stala v znamenju našega najbolj perečega notranjepolitičnega vprašanja — **hrvatskega vprašanja**.

Proračunska razprava v narodni skupščini je bila zelo obsežna in ostra. Razprava v finančnem odboru se je začela 14. decembra lanskega leta ter

končala 1. marca 1937. Finančni odbor je imel 24 sej s 128 delovnimi urami, govorilo pa je v njem 334 govornikov. Narodna skupščina je imela 18 sej z 214 delovnimi urami. Poslednji teden je zasedala permanentno dan in noč. Obseg skupščinske razprave najbolj dokumentira 12.000 tipkanih strani stenografskega zapisnika. Zadnja seja narodne skupščine pred velikonočnimi počitnicami je bila 20. marca. Pred odhodom na počitnice so poslanci potrdili še nekaj mednarodnih konvencij ter zakon o pooblaščenih inženjerjih.

Finančni odbor senata je zaključil proračunsko razpravo 14. marca, od 17. do 24. marca pa je plenum senata razpravljala o proračunu v načelu in v podrobnostih. Istočasno z večinskim poročilom je bilo predloženo plenumu senata tudi **manjšinsko poročilo**, iz katerega posnemamo naslednje glavne točke: število pooblastil, ki jih zahteva vlada za reševanje vprašanj z vseh področij narodnega življenja, priča o abnormalnosti v našem zakonodajstvu. Pooblastila za uredbe z zakonsko močjo naj se omeje na nujni minimum. Vlada se je v svoji politiki povsem oddaljila od svoje nastopne deklaracije. Na naša najvažnejša nacionalna vprašanja nima enotnega pogleda, ker se del vlade zavzema za ideologijo treh narodov, dočim poudarja drugi del narodno edinstvo. Namesto pomirjenja se pojavljajo nove plemenske in verske zaostritve. Manjšina kritizira nato finančno politiko vlade, cenzuro tiska, politiko zadolževanja, prevelik vpliv tujega kapitala in kreditne razmere.

Še bolj zanimivi sta bili načelna in podrobna razprava v senatu. Ostri so bili zlasti govori senatorjev dr. Andječinovića, Banjanina, dr. Zeca, Popovića, dr. Kumanudija, dr. Kramerja in Pucelja. Senator dr. Kramer je imel daljše govore v načelni in proračunski razpravi. Dotaknil se je v njih naše zunanje in notranje politike, še posebej pa tudi politike v dravski banovini. Senator Pucelj pa je osvetlil predvsem šolske razmere v Sloveniji.

Kot naslednika umrlih senatorjev Miličevića in Crkvenca sta prišla v senat **dva nova senatorja**: Jordan Cvetković, industrijalec iz Niša, in Vid Djuretek,

posestnik iz Vrapča pri Zagrebu. Senatorji so organizirani v **treh parlamentarnih klubih**. Vlado podpira Delovni klub, senatorji JNS imajo svoj klub, letos pa se je ustanovil še Neodvisni klub. Ta klub svojih članov ne veže ne ideološko, ne strankarsko. Od slovenskih senatorjev so dr. Korošec, dr. Gregorin, Fran Smodej ter nekaj časa sem tudi Ivan Hribar člani vladnega Delovnega kluba. V klubu JNS sta dr. Kramer in Pucelj, v Neodvisni klub pa sta pred kratkim vstopila dr. Marušić, ki ni bil preje član nobenega kluba, in dr. Ploj, ki je nedavno izstopil iz kluba JNS. V izjavi, ki jo je podal Neodvisni klub v senatu, čitamo: »Člani Neodvisnega kluba senatorjev stojimo neomajno na stališču narodnega in državnega edinstva in bomo v tem pravcu delali, kakor nam to predpisujejo tudi statuti. Mi smo unitaristi.«

V splošnem nam številke proračuna in izjave kompetentnih ministrov ne prinašajo nič **politično novega**. Glavni politični problemi so nerazčiščeni, glede političnih zakonov se položaj od lani ni spremenil. Kot politična novost bi se dala iz ekspoziceja o naši notranji politiki razbrati kvečjemu napoved, da bo vlada glede političnih zakonov skušala doseči sporazum ne le s parlamentarno, temveč tudi z izvenparlamentarno opozicijo. V tej zvezi so vzbudili še posebno pozornost **odmevi proračunskih razprav v taboru dr. Mačka**. Njegov glavni organ »Hrvatski dnevnik« je nekako sproti beležil in korigiral izjave, podane v skupščini in senatu o hrvatskem vprašanju. Popravljal je zlasti dve tezi, ki sta se po njegovem mnenju v skupščini napačno slikali: zvezo med demokracijo in hrvatskim vprašanjem ter problem pokrajinske avtonomije. Hrvatsko vprašanje je mogoče rešiti samo na demokratskem temelju, ker se ljudstvu ne sme ničesar siliti, česar samo ne bi hotelo. Sporazum lahko naredijo samo resnični predstavniki ljudstva, ki bodo v ta namen voljeni po svobodni ljudski volji. »Hrvatski dnevnik« zavrača tezo, da polaga dr. Maček glavno važnost na pokrajine in ne na narod. Pokrajine so sicer po mnenju lista važne, toda one so zaradi naroda, ki v njih živi. Zato je

brez osnove trditev, da bi smatral dr. Maček pokrajinske avtonomije za rešitev hrvatskega vprašanja.

Kasneje je »Hrvatski dnevnik« še nekajkrat pisal o potrebi nujne rešitve hrvatskega vprašanja ter pri tem tožil, da so vse dosedanje akcije za doseg sporazuma med Srbi in Hrvati ostale brezuspešne. Dne 8. aprila je poudaril med drugim, da se je mogoče lotiti reševanja tako važnega vprašanja »samo odkrito, iskreno in brez sebičnih ciljev. Vsako zavlačevanje je pogrešno, kajti čas ne more biti nikomur zaveznik proti Hrvatom.« Vsi, ki hočejo sodelovati pri delu za sporazum, morajo po mnenju lista računati s tem, da je »misel narodne suverenosti izhodišče hrvatskega vprašanja. Zavedati se tudi morajo, da brez rešitve hrvatskega vprašanja ni mogoča prava demokracija. Kdor ne pristaja na rešitev hrvatskega vprašanja s polnim upoštevanjem hrvatske narodne individualnosti, ta v svojem bistvu sploh ni demokrat. Pravi demokrat mora biti za tako rešitev, kakršno zahteva ves hrvatski narod s svojim voditeljem dr. Mačkom na čelu.«

Pozornost je vzbudil tudi članek Mačkovega namestnika inž. Avgusta Košutića o bodočih ciljeh hrvatskega narodnega pokreta v osiješkem »Hrvatskem listu«: »Mi gradimo in spopolnjujemo sedaj svojo politično, kulturno in gospodarsko moč. Ta je že sedaj velika, kakor more vsakdo ugotoviti. Naša moč pa še ni dosegla niti polovice svoje bodoče višine. Kmalu boste slišali in videli, s kako velikimi koraki hitimo v tej smeri.«

Med tem je povzročil nemalo senzacijo nenaden odhod dr. Mačka v Gradec, kjer se je sestal z bivšim glavnim tajnikom HSS dr. Krnjevićem, ki je baje sam izrazil željo, da bi se sestal z dr. Mačkom, da bi od njega dobil avtentične informacije o razvoju položaja na Hrvatskem ter o političnih razmerah v Jugoslaviji sploh. Krnjevića je baje posebno zanimalo stališče, ki ga zastopa dr. Maček glede rešitve hrvatskega vprašanja. S svoje strani je sporočil dr. Mačku svoje osebne informacije o mednarodnem položaju. Po časopisnih poročilih je šlo potemtakem

le za izmenjavo obvestil in misli o vseh vprašanjih, ki so v zvezi s hrvatskim problemom. V tej zvezi so se odločno zanikale vesti, da bi imel inž. Košutić po povratku dr. Mačka iz Gradca potovati v Beograd, da bi stavil beograjski opoziciji nove predloge. Glede akcij dr. Krnjevića v inozemstvu pa se je poudarjalo, da je njegova naloga predvsem v tem, da najodločnejše nastopa proti akciji dr. Pavelića in njegovih pristašev, s katerimi nima HSS nič skupnega.

Ko se je dr. Krnjević iz Gradca vračal v Zenevo, je dal zagrebškemu »Obзору« in »Jutarnjemu listu« naslednjo izjavo: »V inozemstvo nisem odšel, kakor se to ponekod trdi, da bi se izognil preganjanjem tega ali onega režima. Odsel sem po točno določenem poslu. Zato tudi za moj povratek ni odločilno, kakšna vlada je na oblasti, temveč samo to, ali sem svoje naloge že izvršil ali ne«. O svojih razgovorih z dr. Mačkom ni hotel govoriti, ker je dejal, da je to stvar dr. Mačka. Pristavil pa je, da nekateri činitelji v inozemstvu sistematično rovarijo proti sporazumu med Hrvati in Srbi. Ti činitelji trde, da so Hrvati v manjšini in da zato nimajo pravice vsiliti svoje volje večini. »Ker to delo poznam«, je dejal dr. Krnjević, »dvomim v iskrenost onih izjav v tujini, ki izražajo težnjo za trajen sporazum s hrvatskim narodom«.

»Obzor« je istočasno ponatisnil izjavo, ki jo je dal dr. Krnjević dunajskemu dopisniku »Münchener Neuste Nachrichten«, v kateri dr. Krnjević poudarja, da se »odnošaji med hrvatsko opozicijo in vlado niso popravili. Vendar obstojita možnost in nada, da se nasprotja izravnavajo in hrvatskim zahtevam ustreže v okviru sedanjih državnih mej. Hrvatski kmetje lahko čakajo in bodo tudi dočakali dan, ko bo njihovim zahtevam ustreženo.«

Zunanjepolitični dogodki so očitno vrgli močno senco na razpoloženje nekaterih krogov v Zagrebu, kajti »Hrvatski dnevnik« je dne 7. aprila sam ugotovil razočaranje frankovcev in dela hrvatskih klerikalcev, nato pa na splošno zapisal: »Dr. Maček vodi politiko, ki hrvatskega naroda nikoli ne bo pripeljala v obup. Zunanjepolitični

položaj se lahko menja, toda hrvatski narod bo kljub vsemu ostal neomajen. On sicer uvažuje brez razlike vse komponente, ki bi mu mogle pomagati v njegovi borbi, toda glavne komponente ima v sebi samem.«

V prvi polovici aprila sta se mudila v Zagrebu zemljoradniška voditelja iz vrbaske banovine, poslanca dr. Čubrilo-
vić in dr. Tupanjanin. V sporazumu z beograjskimi šefi združene opozicije sta imela več posvetovanj z dr. Mačkom. Njune izjave so bile zelo optimistične. Najavila sta, da bo najbrž že v kratkem prišlo do sestanka dr. Mačka in Adama Pribičevića s šefi beograjske opozicije Davidovićem, Jovanovićem in Trifunovićem. Pri dr. Mačku je bil tudi stari radikal dr. Laza Marković. Dr. Maček je o teh svojih poslednjih razgovorih izjavil »Hrvat-skemu listu« naslednje: »Čeprav je ostala opozicija istega mišljenja, kakor dr. Čubrilović in dr. Tupanjanin, potem je stvar na dobrem potu.«

Po zatrjevanju beograjskih listov so se vzporedno pojavila tudi prizadevanja, da bi se skupine beograjskega kri-la združene opozicije sporazumele za pnoten program. Tem prizadevanjem so v prvi vrsti posvečeni skoro permanentni sestanki beograjskih opozicijskih šefov. Očividno vpliva na to akcijo stališče dr. Mačka, ki smatra za pogoj obnove živahnejših stikov med zagrebško in beograjsko opozicijo večjo homogenost beograjskih skupin.

—bv—

Bolgarsko delovno pravo

Bolgarija je dobila lansko leto dva važna, temeljna zakona o svojem delovnem pravu, in sicer zakonik o delu (naredba-zakon za trudovija dogovor, 24. avgusta 1936) in zakon o kolektivnih delovnih pogodbah in ureditvi delovnih sporov (naredba-zakon za kolektivnija trudov dogovor i ureždane na trudovi konflikti, 22. septembra 1936.)

Bolgarija šteje okoli 200.000 delavcev v industriji in obrti (brez kmetijskih delavcev). Zato je bilo potreba urediti pravo, ki se tiče službene pogodbe, v enotnem zakoniku izven zakona o obveznostnem pravu. Zakonik o službeni

pogodbi ne pomeni kake temeljne izpremembe nasproti dosedanjemu stanju, marveč je ohranil v glavnem dosedanjo ureditev, oziraje se pri tem na stranske delovnopravne zakone, na pr. na zakon o higieni in varnosti pri delu, ki je poleg zakonov o splošnem in o brezposelnem zavarovanju najvažnejši zakon v tej panogi.

Zakon o službeni pogodbi obsega devet poglavij. Prvo poglavje ureja splošna pravila, namreč definicijo službene pogodbe, njen nastanek, razmerje nasproti določbam kolektivne pogodbe itd. Značilno je, da je urejeno tudi skupinsko službeno razmerje in da ima zakon posebne določbe glede omoženih žen. One lahko sklenejo službeno pogodbo brez pristanka svojega moža, vendar more mož zahtevati pri poravnalnem sodišču razvezo službenega razmerja, če bi službeno razmerje motilo zakon ali če mož dokaže, da ima dovolj sredstev za preživljanje rodbine. Drugo poglavje ureja poslovni red za vsako podjetje, in sicer njegovo vsebino, odobritev in objavo. Naslednje, tretje poglavje obravnava vprašanje trajanja službenega razmerja, četrto pa službene prejeme. Med temi določbami je značilna posebno ta, da ne sme biti nihče najet za delo brez plače. Peto poglavje obširno ureja odgovornost za izplačevanje zaslužka. Šesto poglavje obravnava pravice in dolžnosti obeh strank službenega razmerja, med drugim tudi obratni riziko, izpremembo kraja in vrste službovanja, službene globe in odškodninsko odgovornost delavca. Naslednje poglavje govori o delavčevem dopustu: vsak delavec ima po neprekinjenem službovanju dveh let pravico na najmanj sedem dni plačanega dopusta. Osmo poglavje obravnava prenehanje službene pogodbe, deveto prinaša kazenske odredbe, deseto pa prehodne določbe.

Zakon o kolektivnih pogodbah in urejanju delovnih sporov ima pet poglavij. Prvo poglavje govori o kolektivni pogodbi: jo definira, ureja trajanje, obliko, registracijo, prenehanje veljavnosti in učinek. Nasproti naši ureditvi je posebnost samo v tem, da ima bolgarski zakon izrečne določbe o trajanju kolektivne pogodbe, in pa seveda tudi to,

da sklepajo kolektivne pogodbe samo z zakonom priznane strokovne organizacije. Drugo poglavje ureja kolektivni sporni postopnik v mezdnih sporih, kadar več nego polovica delavcev ali polovica podjetnikov v isti stroki zahteva sklenitev kolektivne pogodbe. Tak spor rešuje občinska poravnalna komisija, iznad nje pa centralna poravnalna komisija, ki posluje pri direkciji dela in javnega zavarovanja, ter minister trgovine, industrije in dela ali celo ministrski svet. (Opozorim naj na to, da ureja tudi naša nova uredba o minimalnih mezdah i. t. d. v 2. odst. čl. 14 spor enake vrste, seveda pa na drugačen način.) Po bolgarskem zakonu predseduje občinski poravnalni komisiji sreski sodnik, centralni komisiji pa sodnik vrhovnega upravnega sodišča. Zakon ureja podrobneje še postopek ter pritož-

beno pot. Poglavje o štrajku in izporu obsega prepoved štrajka in izpora, kate-tere kršitev se po četrtem poglavju kaznuje v denarju ali z zaporom od enega do treh let.

O obeh zakonih je napisal izčrpna komentarja **Rajko Ošanov**, načelnik oddelka za delo pri Direkciji dela in ob-čega zavarovanja v Sofiji, in sicer o zakonu o službeni pogodbi lani (s predgovorom znanega našega prijatelja, univ. prof. dr. Fadenhehta), letos pa o kolektivni pogodbi in delovni arbitra-ži. Ti dve deli se ne omejujeta samo na razlago zakonov, marveč se bavita tudi s teoretičnimi vprašanji. Zato nas ne zanimata samo kot deli o novem bol-garskem delovnem pravu, marveč tudi kot dva odlična bolgarska prisosa k de-lovnopravni vedi.

S. B.

P O R O Č I L A

Knjiga in duhovna kriza

O tem vprašanju je velikonočna »Prager Presse« objavila odgovore na svojo široko zasnovano anketo, katere se je udeležilo 43 znanih intelektualcev. Odgovori na vprašanje uredništva, ali, kako in katera knjiga bi mogla prispevati k duhovni obnovi sodobnega človeka, so nadvse zanimivi. Na uvodnem mestu objavlja list sijajen **Benešev** pre-rez sodobnega človeka: povojni človek je izgubil docela svoje ravnovesje, tako čustveno kakor tudi instinktivno, ter stremi zgolj za tem, da bi živel animalično in prenesel biologizem na vsa področja svojega dejstvovanja; je nezadovoljen, desorientiran, negotov, nemiren in prestrašen, brez zaupanja vase; podlega trenutnemu razpoloženju, je neustaljen in razdvojen; ženejo ga instinkti in čustva, stremi za osebnimi užitki in egoističnimi strastmi in se navzlic temu ustavlja ves začuden pred nekaterimi kolektivnimi pojavi, ki so vendarle izraz istega duha in istih slabosti. Kajti ekstremna socialna gibanja, ki se očitujejo v revolucionarnih mnogotnih nasiljih današnjega časa, so pojavi ravno teh razrvanih povojnih

ljudi, namreč nasilne razredne revolucije; te se uveljavijo v težkih, krvavih persekucijah in divje uničijo vse, kar ne ustreza ideologiji in čustvom novih gospodarjev; spremljajo jih strastni in nestrpni strankarski ideali, ki zatirajo vsako svobodo in preženejo ali pa uničijo vse tiste, ki drugače mislijo ali čutijo; stopnjujejo se nacionalna čustva do zaslepljenega sovraštva in fanatično se poveljujejo zločini kot zasluž-no dejanje, — vse to je znak propada, oznamenilo povojnega človeka; odstranil je iz svoje duše tiste sile svojega razuma, ki usmerjajo, izravnavajo in počlovečujejo.

Večina udeležencev se strinja v tem, da je vzrok sedanje krize v krizi duha, posebno morale. **Kautsky** vidi krivdo v svetovni vojni, ki je prekinila tradicijo in s tem vzela mlajši generaciji trdno podlago za duhovno ustvarjanje. Zaradi tega je postalo politično, gospo-darsko in družbeno življenje nestalno, zmedeno in polno nasilja. Po njegovem mnenju bi bilo treba odstraniti najprej te posledice, potem šele bi lahko ustvarjali knjige, ki bi bile sposobne ozdraviti duhovno krizo. Zanimivo analizira se-danje stanje **Leon Chwistek** (Lwov),

namreč, da je duhovno krizo pripravilo pobijanje zdravega človeškega razuma, ki je zrastle kot reakcija zoper francosko revolucijo (romantika), nato pa doseglo svoj višek v spisih iracionalistov in pragmatistov (Nietzsche, James). Šlo je naravnost za to, da se uvede neka ezoterična življenjska modrost, ki je dostopna samo eliti, dočim je preprost človek zgolj orodje.

Preseneča, da znatna skupina prominentnih udeležencev odkrito dvomi, da bi mogla biti knjiga uspešno sredstvo v borbi zoper duhovni razkroj. **Karl Čapek** je naravnost rekel, da vsa literatura kaj malo koristi, dokler bodo ljudje živeli od dnevne laži. **C. G. Jung** (Zürich) je odgovoril, da to uredništvo precenjuje pomen knjig, vsaj pomen dobrih knjig. Knjige imajo namreč lahko dokaj slab vpliv, dočim je vpliv dobrih knjig malenkosten, ker se premalo čitajo. Zato sta bili neumnost in nespametnost vedno močnejši kakor njuno nasprotje: človeštvo pa vse čase skoro pred enakimi problemi. Zato meni, da je popolnoma brezupno, če bi poskušali kaj na tem izpremeniti. **H. L. Mencken** (Baltimore) je odgovoril, da se žal ne more spomniti na nobeno knjigo, ki bi imela globok in izreden vpliv na človeštvo. Običajna literatura o svetovnih zadevah je površna in majhnega pomena. Marxov Kapital je vplival na precej ljudi v raznih deželah, a vendar »so to v glavnem ljudje bolj omejene inteligence«.

Drugi udeleženci so prispevali večje ali manjše sezname knjig, ki jih priporočajo kot »terapijo za sodobnega človeka«. Med njimi preseneča **Guglielmo Ferrero**, ki priporoča vodečim razredom zapadnega sveta — kazenski zakonik, posebno tista mesta, ki govorijo o umoru, tatvini, ponarejanju denarja, nezvestobi, prevari, protizakonitem nabiranju oborožencev in o vojaških revoltah. Sociolog **Bouglé** (Paris) priporoča Komenskega, Rousseauja, Saint Simona in Proudhona. Po njegovem mnenju bi njihova dela najuspešneje navdahnila mladino za rešitev naloge, ki jo čaka: spraviti zahtevo po svobodi v skladnost s potrebo organizacije. Pisatelj **Maurois** (Paris) priporoča spis Američana Lippmanna (Uvod v mo-

ralo), poleg tega pa Adlerja, Mauriaca, Duhamela, Čehova, Tolstega in Goetheja. Zgodovinar **Hanotaux** (Paris) priporoča spise o zgodovini človeškega duha ter o politični zgodovini Francije in Anglije. Sociolog **Sorokin** (Cambridge, Amerika) bi večino sodobnih spisov izključil, zato ker slikajo človeka in človeško kulturo zgolj kot mehanizem in kot snov, kar je človeka zelo razvrednotilo in povzročilo neskončno zlo.

Svojevrstna sta odgovora obeh italijanskih emigrantov: Nitti in Sforze. Po **Nittijevem** mnenju knjiga ne more izpremeniti sodobnega človeka, ker ne zadošča knjige čitati, marveč je treba tudi umeti čitati. Evropi je svetovna vojna prizadejala ogromne materialne in človeške izgube. Še težje so pa нравstvene izgube: izbruhnila so nizkotna čustva. Razisem, nacionalizem, gospodarske avtarkije, totalitarni sistem ter bele in rdeče diktature so istega izvora. Danes sta že dve tretjini Evrope oropani duhovne in politične svobode. Nacionalizem in marksizem sta razplamtela najhujše strasti. Če se Evropa ne bo vrnila k svobodi, bo zdrvela v strahotne vojne in padla na nivo Evrope v V. stoletju po Kristusovem rojstvu. Vendar je Nitti optimist, ker vidi, da se oživljajo življenjske sile svobode ter gnus vseh inteligentnih ljudi zoper diktature in totalitarne sisteme. »In knjige? . . . No, da. Vendar je potrebno dejanje. Demokracije morajo, če se hočejo rešiti, opustiti svojo pasivnost. Kdor se samo brani, umre. Zato morajo demokracije za svojo rešitev napasti.« Tudi po **Sforzovem** mnenju so povojne diktature moralni propad po svetovni vojni še povečale. Zato priporoča knjige svobodoumnih mislecev, ki jih pa ni mnogo: med njimi predvsem Benedetto Croce. »Priporočati v današnji zmedi samo klasike, bi pomenilo — ne samo v nekaterih državah — kazati zvezde slepcem.« Arhitekt **Corbusier** (Paris) ugotavlja krizo zavesti. To krizo more rešiti sreča, ki leži v ustvarjalni sili. Pravniki **František Weyr** (Brno) poudarja, da ne kaže dati ljudem v roko knjig za premišljevanje v naivnem pričakovanju, da jih bosta izpreobrnila dobroti in razum, marveč dela, iz katerih bodo spoznali,

kaj jih čaka, če se ne bodo vsaj deloma oprostil svojih nesmiselnih blođenj. Zato priporoča Krausove »Zadnje dneve človeštva«, češ: na pol zmešano družbo laže izpreobrneš s tem, da se iz nje norčuješ, kakor pa da bi jo skušal podučiti.

Tudi več Hrvatov in Srbov se je udeležilo ankete, a noben Slovenec. **Peter Konjović** opozarja na to, da je desorientacijo sodobnega človeka pospeševalo nasilno omejevanje njegove svobode, posebno svobode v mišljenju, ustvarjanju in kritiki; priporoča Masarykove spise. **Branko Lazarević** (Ankara) je optimist, ker vidi v knjigah velikih umov zakladnice, iz katerih lahko črpamo v dobi krize. Predlaga celo vrsto knjig od Platona in Odiseje preko Cervantesa, Gogolja, Čehova do Anatola Francea in Unamuna ter dostavlja seznam primernih glasbenih ustvaritev. **Jovan Kršić** iz Sarajeva vidi korenine krize v ekonomsko-političnih vzrokih. Po njegovem mnenju imajo umetniška dela večji vpliv na široke plasti naroda, nego učene teorije ekonomov in politikov. Iz jugoslovanske literature predlaga Krležo, Jakovljevića in Lazo Lazarevića. **Bogdan Popović** (Beograd) priporoča m. dr. Taina, Smilesa, Swett Mardena in Mazinija, **Vladimir Dvorniković** pa Wellsovo svetovno zgodovino, ker je zgodovina trpljenja, idej in — neumnosti človeštva in ki lahko s tem dokaže, da »ne more iti več tako naprej«.

Po predlaganih spisih so največkrat omenjeni: Sveto pismo (5), Komensky (3), Laotse (3), Platon (3), Epiktet (3) Mark Avrelj (3), Spinoza (3), Rousseau (3), Kant (3), Dante (2), Manzoni (2), Cervantes (2), Shakespeare (4), Goethe (5), Puškin (3), Tolstoj (5), Čehov (3), Masaryk (5).

Anketa je gotovo dosegla namen: sama je zgovoren dokument našega časa. **B.**

L. Aldovrandi Marescotti: Guerra diplomatica

Knjiga »Diplomatska vojna«, ki jo je spisal italijanski ambasador L. Al-

dovrandi Marescotti, je skoro edino delo te vrste od italijanske strani. Razni državniki, diplomati in vojskovodje drugih narodov, ki so sodelovali pri svetovni vojni in pri mirovni pogodbi, so izdali obsežne spominske spise, Italijani pa so bili v tem pogledu dokaj skopi. Aldovrandi je hotel s to knjigo izpolniti to vrzel vsaj delno. To pa je tem laže storil, ker je bil sam soakter pri najvažnejših fazah svetovne vojne. Ko je Avstrija napovedala Srbiji vojno, je bil legacijski svetnik pri italijanskem poslanstvu na Dunaju in je prehodno nadomestoval samega poslanika. Ob sklepanju londonskega pakta, na podlagi katerega je Italija vstopila v vojno, je bil najožji sodelavec tedanjega italijanskega zunanjega ministra Sonnina in kot tak je tudi sestavljal vojno napoved Avstro-Ogrski monarhiji. Sejam sveta četvorice, ki je odločevala pri mirovni pogodbi v Parizu in ki so jo tvorili Wilson, Lloyd George, Clemenceau in Orlando, sta poleg tolmača Mantoux prisostvovala samo še polkovnik Hankey in Aldovrandi. Ker se je vsak govor sproti prevajal v francoski, odnosno angleški jezik, je Aldovrandi imel dovolj časa, da si je napravil točne beležke. Po teh je tudi v glavnem sestavljal svojo knjigo. Da bi ji dal še bolj poudarek resničnosti in točnosti, je ohranil obliko direktnega govora.

Priznati moramo, da se je avtor res potrudil podati verno in resnično sliko, dasi je tu ali tam tudi manj ugodna za Italijo. Tudi ni, kakor je to običajno pri drugih podobnih italijanskih knjigah, spisal knjige s sedanjega fašističnega stališča. Saj omenja celo Mussolinija samo dvakrat: v uvodu, ko se mu zahvaljuje, da je smel primerjati svoje beležke z dokumenti v arhivih zunanjega ministra, in nekje v izvlečku svojega dnevnika, ko omenja, da je socialistični poslanec Modigliani v oktobru 1917. radi nekega članka v »Popolo d'Italia« pozval Mussolinija na dvoboj.

Ton, v katerem je spisana knjiga, priča o diplomatu stare šole. Nikjer ne napada in ne obsoja osebo kake osebe ali dejanja, vedno polaga to, kar je morda sam hotel reči, na jezik drugim.

Aldovrandijev namen pri tej knjigi je bil predvsem ta, da ovrže očitke, da

je Italija ob izbruhu svetovne vojne izdala Avstrijo, ter da postavi italijansko »zmago« pri Piavi v »pravo luč« ter tako pokaže krivico, ki se je godila Italiji pri mirovnih pogajanjih. Radi tega dokazuje na podlagi lastnih beležk krivdo Avstro-Ogrske za izbruh svetovne vojne. Kot dokaz krivice, ki jo je morala trpeti Italija ob koncu vojne, pa navaja še posebej dejstvo, da sta »neki« srb. vojvoda in »neki« francoski general deset dni po premirju v Villi Giusti z emisarjem grofa Karolyja sklenila posebno premirje z Ogrsko.

Prvo poglavje (»Ob začetku svetovne vojne«, julij-november 1914) prinaša Aldovrandijeve zapiske iz te dobe, s katerimi skuša odvaliti od Italije očitke »izdajstva«. Seveda vmes tudi marsikatera opazka zanima našega čitatelja, ki se podrobneje bavi z zgodovino svetovne vojne. Omenim naj samo ekscerpt iz poročila, ki ga je poslal italijanski zunanji minister di San Giuliano neposredno po sestanku z avstrijskim zunanjim ministrom Berchtoldom v Opatiji meseca aprila 1914. »Berchtold mi je nato govoril o nevarnosti, da lahko v doglednem času nastanejo na Balkanskem polotoku nove teritorialne izpremembe in da se v bližnji bodočnosti lahko razruši otomansko cesarstvo. Po njegovem mnenju je nemški cesar pesimist glede bodočnosti Turčije; Venizelos pa mu je izrazil bojazn, da se utegne Bolgarija sporazumeti s Srbijo ter si prisvojiti Kavalo in prepuštili Solun Srbiji. Toda ne glede na to se Berchtold boji, da se ne bi zopet ustanovila balkanska zveza, kateri bi se končno priključila tudi Bolgarija.«

Drugo poglavje (»Reka v londonskem paktu«, 16. feb.—26. apr. 1915) je za avtorja posebno važno, ker z njim utemeljuje poznejše stališče Italije pri mirovnih pogajanjih v Parizu. Za nas pa je posebno radi tega zanimivo, ker zremo iz njega, da se moramo tedanjemu francoskemu poslaniku v Londonu Paulu Cambonu zahvaliti, da ni bila že s samim londonskim paktom kompromitirana usoda Reke in vse vzhodne obale Jadranskega morja, kolikor ni bila že itak prisojena Italiji.

Italijanski osnutek londonskega pakta je namreč zahteval, da naj bi Evropa šele po končani vojni sklepala o usodi omenjenega teritorija ob zgorjem in spodnjem delu Jadrana. P. Cambon, ki je redigiral francosko besedilo, pa je napisal, da bodo štiri velesile, ki tvorijo antanto, severno ozemlje prisodile Hrvatski, južno pa Srbiji in Črni gori. V tem pogledu je po Aldovrandijevi sodbi Cambon celo prekosil ruskega ministra Sazanova, ki se je protivil samemu odstopu Dalmacije in istrskih otokov Italiji. Značilno za pripravljavalne razgovore, ki so dovedli do londonskega pakta, je dejstvo, da nobena izmed sklepajočih držav ni računala s popolnim razpadom Avstro-Ogrske monarhije, še manj pa z ustanovitvijo zedinjene Jugoslavije.

V tretjem poglavju (»Z interaliirano komisijo v Rusiji«) nas popelje avtor v začetku l. 1917 v Rusijo, odkoder so že tedaj prihajali nepovoljni glasovi o vojaški moči in sposobnosti velikega carstva. V svojem dnevniku je 4. februarja 1917 zabeležil, da so se zbrani zastopniki antante razgovarjali med drugim tudi o srbskih (jugoslovanskih?) ujetnikih in o želji srbske vlade, da bi smela poslati lastne komisije v Italijo za rekrutiranje teh ujetnikov.

Četrto poglavje (»Sestanki v Rapalu in Peschieri« 6., 7. in 8. nov. 1917) je moralo biti avtorju posebno težko, kajti v njem piše na široko o polomu italijanske armade pri Kobaridu, in sicer očitno brez olepšavanja in pod neposrednim vtisom same katastrofe. Iz tega poglavja jasno izhaja, da sta se po mnenju članov vseh antantnih držav Cadorna in Porro izkazala kot nesposobna. Radi tega so na neki taki skupni seji tudi sklenili, da naj se ta dva odstavita, radi forme in italijanskemu kralju na ljubo pa naj se Cadorna formalno poviša za člana novega vrhovnega vojaškega sveta v Parizu in tako odstrani od armade. Sonnino sam je v tistih dneh izjavil o Cadorni: »Kadar človek ni več za nobeno rabo, mu preostaja samo še strel iz revolverja«. Vendar se celo v tedanjem kritičnem položaju ni italijanski minister Sonnino mogel vzdržati, da ne bi pokazal svojega strahu pred izpremenjeno, dasi še ne bolj-

ševiško Rusijo in pred nevarnostjo, da bi se pojavile tudi manjše države (sc. Srbija!) s svojimi željami in zahtevami. Da ne bi bila Italija prisiljena umakniti svojih čet iz Albanije in z njimi braniti nove postojanke ob Piavi, si je izmislila vest o neki nemški diviziji, ki se je baje izkrcala pred Dračem.

Že peto poglavje (»Premirje z Avstro-Ogrsko«. 28. okt. — 6. nov. 1918.) razkriva vso animoznost Italije proti nastajajoči Jugoslaviji in kaže v pravi luči njene zastopnike. Tako je Orlando na seji, kateri je prisostvoval tudi Vesnić, izjavil, da »ne pozna bolj italijanskega mesta, nego je Reka: Reka je bolj italijanska kakor Rim«. Vážna so za nas ona mesta tega poglavja, ki govore o trgovinski mornarici prejšnje Avstrije, še posebej pa o njeni vojni mornarici, ki je prešla tedaj v roke Jugoslovanov.

V šestem poglavju (»Teden jadranske strasti« 17.—27. apr. 1919.) opisuje Aldovrandi boj Italije za ozemlje, ki ga ji je prisodil londonski pakt, pa še poleg tega boj za Reko. Italijanski ministrski predsednik je v velikem ekspoziciji italijanskih revindikacij, ki ga je iznesel pred svetom četvorice, razlikoval troje ozemelj. Prvo ozemlje, ki naj bi imelo na vzhodu meje, kakršne je določil londonski pakt, je zahteval za Italijo iz prirodnih in varnostnih ozirov ne glede na dejstvo, da bi tako vključili tudi nekaj sto tisoč Slovanov. Pravico Italije do drugega dela tega ozemlja, namreč do Reke, je utemeljeval z nekdanjo rimsko mejo (»limes italicus«), ki je obsegala tudi Reko. Glede Reke se je poleg tega skliceval tudi na princip samoodločbe narodov. Za tretje ozemlje, Dalmacijo, je navajal strategične, pa tudi zgodovinske in kulturne razloge. Wilson je v stvarno utemeljenem govoru pobijal njegova izvajanja in se zavzemal za novi princip, ki ga je zastopala Amerika, proti staremu principu, na katerega se je sklicevala Italija. Edina nevarnost za Italijo bi bila po njegovem mnenju v morebitni združitvi Jugoslavije s kako velesilo v napadalne namene. Radi tega naj bi velesile prenehale z vmešavanjem in nadzorstvom nad Balkanom. V debati proti Wilsonu se je italijanski

minister Sonnino spozabil, ko je rekel, da so balkanski narodi razdražljivi in intrigantski, zmožni in vajeni falsificiranja dokumentov in še česa drugega. Že tedaj je tudi grozil z italijansko-bolgarsko zvezo proti srbski nevarnosti. Orlando je šel v svoji strasti še dalje in je rekel, da so Jugoslovani za Italijane to, kar so za Francoze in Angleže »boches«.

Sicer pa je bil Orlando poln velikih besed in je nastopal kot sijajen komedijant, kakor znajo to pač samo Italijani. Grozil je z nevarnostjo revolucije v Italiji, ako bi se vrnil v Rim brez ozemlja, ki ga je prisodil Italiji londonski pakt. Ko ga je nato Balfour opozoril, da bi revolucija izbruhnila tudi v nasprotnem primeru, ker bi si Italija nakopala sovraštvo Amerike in bi tako ostala brez potrebne materialne pomoči, je teatralično izjavil: »Italija je trezna. Mi poznamo umetnost umirati od lakote.« Da bi vzbudil sočutje pri ostalih članih četvorice, je skušal prikazati problem Reke in drugih italijanskih zahtev kot vprašanje svoje osebne avtoritete in časti ter se je celo razjokal na sami seji. Končno se je z ostalimi člani italijanske komisije odstranil od mirovne konference, toda samo za kratek čas, kajti v odsotnosti Italije so se medtem razdelile nemške kolonije in Grčijo so naravnost nahujskali, da naj vojaško zasede del Male Azije, ki je bil Italiji posebno pri srcu. Radi tega so Italijani po svojem povratku zaman opozarjali na obljube glede Abesinije, ki jih je vseboval XIII. člen londonskega pakta. Dosegli so samo to, da je Wilson še bolj jasno poudarjal, da »Orlando in Sonnino ne zastopata volje Italije« in »da sta kupila glasove v parlamentu in senatu«.

Zadnje poglavje (»Mir z Avstrijo«. 2. maj—2. junij 1919.) vsebuje marsikatero podrobnost in zanimivost o problemu naših državnih meja. Zlasti o jeseniškem trikotniku govori večkrat. Problem je ventiliral Sonnino že na seji 8. maja, ko je dokazoval, da bi Italija izgubila železniško zvezo z Avstrijo, ako bi pripadel jeseniški kot Jugoslaviji.

Na ta problem se je povrnil Sonnino tudi še 10. in 11. maja. Lansingovo tr-

ditev, da ni priporočljivo vzeti neko ozemlje prijateljem Jugoslovanom in ga dati sovražnikom Avstrijem, je pobijal z besedami, da za njega Slovenci niso večji prijatelji kakor Avstrijci. In še enkrat, 27. maja, je poskusil Sonnino svojo srečo glede Jesenic. Aldovrandi opisuje ta razgovor z Wilsonom s tem lakoničnim in pomembnim stavkom: »Sonnino je rdeč, Wilson bled, očitno se ne razumeta«. Končno pa je vendarle 31. maja Orlando pristal na Wilsonovo zahtevo, da se vprašanje jesiškega kota sploh ne omenja v mirovni pogodbi z Avstrijo, kakor je bilo to prvotno sklenjeno. Kako intenzivno se je bavil Wilson z jesiškim kotom, priča tale epizoda. Ko so se 27. maja člani četvorice zbrali v Wilsonovi sobi, je on razgrnil po tleh zemljepisno karto in na njej kleče dolgo proučeval vprašanje Celovca in Jesenic.

Kako jasno je Wilson poznal koroški problem, je pokazal na seji 27. maja 1919. z ekspezejem, ki ga je zaključil z besedami: »Svet četvorice bo moral soditi, ali naj se sprejme neko neprirodno dejstvo (neskladnost med narodno in prirodno mejo) iz političnih razlogov, ali sprejeti prirodno dejstvo brez ozira na politične momente. Jaz osebno bi bil v veliki zadregi, če bi se moral oddaljiti od principa, ki sem ga zavzel v italijanskem primeru (namreč glede Dalmacije). Na drugi strani pa ne bi hotel izpremeniti sklepa glede Italije na podlagi prirodne situacije (namreč glede italijanske meje na Brennerju).«

Značilni sta bili zahteva italijanskih zastopnikov, da naj se raztegne plebiscit tudi na Maribor, ter istočasni odpor proti vsakemu plebiscitu na Reki ali v Dalmaciji, celo ob poznejšem terminu, češ da bi se ljudstvo v teh pokrajinah dalo ustrahovati po Slovanih, tako da ne bi Italijani mogli imeti nobenega zaupanja v plebiscit. Ko jih je Wilson pobaral, kakšnega ustrahovanja se bojijo, je Orlando izjavil, da ni mislil »na strahovanje pred ali med glasovanjem, pač pa na strah, zaskrbljenost glede bodočnosti, ki bi ovirala prebivalstvo, da bi svobodno glasovalo«.

Orlando in Sonnino sta tudi drugače pri vsaki priliki pokazala svoje sovraž-

no razpoloženje proti Jugoslaviji, oz. tedanji državi SHS, češ da ni bila še oficijelno priznana, da ne spada med prijateljske države, da so njeni državljanji bivši sovražniki in podobno. To sovraštvo je bilo tako očitno, da je o priliki razprave o številu vojaštva, ki naj se dovoljuje nasledstvenim državam, Clemenceau v posebno ostrem tonu in z divjim pogledom na Orlando ugotovil, »da bo nekdo masakriran od Italijanov«. Ta nekdo je bila seveda Jugoslavija. Izraz je bil tako hud, da ga je tolmač Mantoux za Wilsona in Lloyd Georgea omilil in iz »masakriran« napravil »napaden«.

Aldovrandi poroča tudi zelo obširno o Tardieujevem posredovalnem predlogu za razmejitev med Jugoslavijo in Italijo. Žal se tu radi pomanjkanja prostora ne morem podrobneje baviti s tem predlogom in raznimi variantami, ki so mu sledile, pač pa smatram za potrebno, da opozorim nanje one, ki se globlje pečajo s problemom naše zapadne meje.

Veliko je torej gradiva, novega po vsebini in še bolj po obliki, ki nam ga nudi Aldovrandijeva knjiga. Z direktnim govorom v pripovedovanju v knjigi so ohranile izjave in govori članov četvorice svojo svežost. Po njih si lahko ustvarimo dobro sliko tudi samih govornikov. Nekaj primerov smo že navedli, kot zaključek pa samo še neki medklic, ki je skrajno značilen ne samo za onega, ki ga je izustil, temveč za vse zastopnike velesil. Ko so namreč na širši seji 31. maja 1919. razpravljali o pogojih za mir z Avstrijo, je romunski delegat Bratianu hotel nekaj pripomniti k zahtevi, da naj samo male države prevzamejo obveznosti za zaščito manjšin. Tedaj se je Lloyd George obrnil proti Clemenceauju in mu zamomljal: »Prekleti norec (Aldovrandi piše »d... fool«)- sedaj se tu razvema, med vojno pa se ni.« Ko je Bratianu, ki bržkone ni slišal te opazke, nadaljeval s svojim vprašanjem, zakaj se nalagajo obveznosti glede manjšin Srbiji in Romuniji, ne pa Italiji, je Lloyd George polglasno pripomnil: »Zato, ker preganjajo Žide v Romuniji, ne pa v Italiji.«

L. C.

D R O B T I N E

Vtisi. V »Sodobnosti« smo čitali sledeče tehtne misli: »Če prideš po daljšem prebivanju v tujini domov v Ljubljano, srečaš zopet stare, znane obraze, naletiš na čudne rodove intelektualcev, ki živijo ob kavarniških mizah in z zaskrbljenimi obrazi razpravljajo o samih »velikih« problemih. Tako si ti ljudje, obsojeni v življenje naše tesne dežele, umetno razširjajo svoj delokrog preko vse zemlje in preko vseh ljudi ter si složno krepijo zavest o svoji pomembnosti; ti se pa začudeno oziraš po vseh teh domačih in vendar že tujih stvarih, želiš si, da bi se s prvim vlakom odpeljal nazaj, odkoder si prišel, tja, kjer so vse stvari bolj jarko osvetljene, pa mečejo tudi močnejše sence v tiste globine, do katerih ne prodreš niti v desetih letih. Vsakokrat, kadar sem se pripeljal iz Prage na počitnice, sem se ves razbolel ob stiku z našim življenjem. Ta neznosna letargija, ta čudni vzduh, ki spremeni vsak zvok v top, nedoločen šum, odsotnost vsake žive, polne reakcije na impulze vsakdanjosti, to ti požene naravnost paničen strah v kosti, če pomisliš, da boš moral nekega dne ostati za vedno pod to stekleno streho, izpod katere nekdo počasi, počasi izsesava zrak.«

Astrologija. »Na Kitajskem je bila v starih časih astrologija »veda« o motnjah v harmoniji nebesnih teles. Po osnovni teoriji o enotnosti vseмирja je morala vsaka motnja na nebesu ali v narodi imeti ustrežajoči učinek v socialnem življenju, v vladi in v posameznem človeku. Tako je prišlo na Kitajskem do prečudnega pojava, da je postala astrologija politična veda. Spričo tedanjega režima niso smeli vlade neposredno kritizirati, pač pa so lahko kritiko skrivali za astrološkimi opazovanji. Zaradi tega čestokrat čitaš v kitajskih letopisih poleg izredno važnih zgodovinskih podatkov in brez vidne zveze z njimi tudi take-le stavke: »Planet Jupiter je bil proti pravilu v tem ali onem ozvezdju« ali pa »Slive so cvetele pozimi«. Prejšnji raziskovalci so sklepali, da niso znali tedanji zgodovinarji razlikovati važnejšega od manj važnega. Resnično pa so bili ti podatki samo kritika tedanje vlade. Sodobni čitatelj je razumel, da je hotel pisec s takimi besedami reči. »Nesposobni ministri imajo premoč in obvladujejo cesarja«. Po podatkih o sončnih mrkih moremo v nekaterih primerih sklepati, da so si letopisci čestokrat samo izmislili navedene motnje v čisto politične namene«. — (W. Eberhard, Das astronomische Weltbild im alten China. »Die Naturwissenschaften«, 24. letnik, zv. 33., str. 517. 1936.)

Tempora mutantur. »Vatikan se je v prvem času vdajal iluziji, da bo padec ruskih carjev v korist katoliški Cerkvi. Radi tega je sveta stolica sicer obsojala sredstva, ki so se uporabljala za zlom in odpravo starega režima, in je kazala usmiljenje do tragične usode tolikih odličnih in neznanih žrtev, vendar pa je gledala predvsem na izid revolucije in je smatrala, da je ta izid v skladu z njenimi načrti, v soglasju z njenimi interesi in ugoden za njene nade, tako da je kazala celo preveliko popustljivost pri presojanju uporabljenih sredstev. S politično in cerkveno avtarkijo carjev, s cesaropapizmom bizantinske tradicije, s svetim sinodom so izginjale po njenem mnenju ovire, ki so zastavljale pot katolicizmu proti vzhodu. Toliko zaželena združitev med rusko in rimsko Cerkvijo je postajala verjetna«. (»Regime fascista« od 20. marca 1937)

Mladina in šport. Društvo Pravnik v Ljubljani je razpisalo svetosavsko nagrado 1.000 (tisoč) Din za temo »Odgovornost za poškodbe in izvrševanju športa po našem pravu«. Natečaja se ni nihče udeležil. Mladino torej delo niti v zvezi s športom menda ne zanima, tako da so naši mecenji tudi pod športno krinko zanjo — anahronizem.

Vse sisteme nalivnih peres
popravlja najceneje

BARAGA LUDVIK—
LJUBLJANA • NEBOTIČNIK

Vsi nadomestni deli,
rezervna zlata peresa,
in najboljša črnila
—vedno na zalogi—

NARODNA TISKARNA

V LJUBLJANI, KNAFLJEVA 5
IZVRŠUJE RAZLIČNE MODERNE
TISKOVINE OKUSNO, SOLID-
NO IN PO ZMERNIH CENAH

TELEFON ŠT. 31-22 — 31-26
POŠTNI ČEKOVNI RAČUN
V LJUBLJANI ŠTEV. 10.534

*Priporočajte našo revijo
med svojimi prijatelji in znanci!*

Ne samo čaj...

Nas čaj

je najboljša domača
zeliščna krepilna pijača.
NAS ČAJ dobite v spec.
trgovinah.

KMETIJSKA DRUŽBA
V LJUBLJANI

Odslej nabavljajte

vse pisarniške
in tehnične potrebščine
za pisarno, urad in dom v trgovini s papirjem

M. Tičar

Šelenburgova ulica št. 1 ali njeni
podružnici na Sv. Petra cesti št. 26.

»JUGOSLAVIJA«

splošna zavarovalna družba

je ena največjih domačih zavarovalnih družb

Sklepa življenska zavarovanja po najmodernejših kombinacijah
in najkulantneje tudi požarna, vlomilska, nezgodna in avto-
mobilna zavarovanja, zavarovanja proti razbitju stekla,
transportna zavarovanja in zavarovanja živine

Ravnateljstvo za Dravsko banovino v Ljubljani, Tyrševa c. 15

Kreditni zavod

za trgovino, obrt in industrijo.

Ljubljana, Prešernova ulica št. 50

(v lastnem poslopu)

Telefon: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84.

Brzjavni naslov: KREDIT LJUBLJANA.

Obrestovanje vlog, nakup in pro-
daja vsakovrstnih vrednostnih pa-
pirjev, deviz in valut, borzna naro-
čila, predujmi in krediti vsake vrste,
eskompt in inkaso menic, kuponov,
nakazila tudi v inozemstvo, Safe —
deposits itd.